אמרות טהורות

דברי חכמה ומוסר, ספורים נעימים לענג ושעשועים
לקטן וגדול

מאת

צבי בערגער.

הוצאה שניה.

בהוצאות המחבר.

דראהאביטש
בדפוס א. ה. זופניק
תרנ"ו.

אמרות טהורות.

Amaroth Thoroth

Jüdisches Familien-Buch

unterhaltende Lektüre für Schule und Haus

von

H. BERGER.

Zweite Auflage.

Selbstverlag des Verfassers.

DROHOBYCZ
Druck von A. H. Żupnik
1896.

מחברת ראשונה.

אמרי אל.

אמרות טהורות

דברי חכמה ומוסר, ספורים נעימים לענג ושעשועים
לקטן וגדול

מאת

צבי בערגער.

הוצאה שניה.

בהוצאות המחבר.

דראהאביטש
בדפוס א. ה. זופניק
תרנ"ו.

לשם כבוד הרב החכם השלם, יקר בדורו
פאר עמו, איש סגלה בין רופאי עמנו
מוהר"ר

דר. קארפל ליפפע

רופא חולים בקרית יאססי.

מְנֻשׁ

באותות אהבה ויקר למזכרת

מאת

המחבר.

רוֹפֵא בָשָׂר אַתָּה, מַפְלִיא לַעֲשׂוֹת
הֲלֹא בְחָכְמָתֶךָ !

רוֹפֵא נֶפֶשׁ אַתָּה, לְעַמְּךָ לַאֲחֶיךָ
הֲלֹא בְסִפְרָתֶךָ !

רַב לְהוֹשִׁיעַ אַתָּה, לְכָל־עָנִי וְאֻמְלָל
בְּרוּחַ נְדִיבָתֶךָ !

גָּדוֹל וּמְהֻלָּל שְׁמֶךָ, בְּיִשְׂרָאֵל וַעַמִּים
כְּגֹדֶל אַהֲבָתֶךָ !

וּלְשִׁמְךָ אֶתֵּן כָּבוֹד, תִּפְאֶרֶת וִיקָר
לְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ !

כִּי אַבִּיר עֶרְכֶּךָ, אִישׁ סְגֻלָּה בְּעַמֶּךָ
וְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ !

קַח נָא מִנְחָתִי הַקְּטַנָּה בְּעֶרְכָּהּ
כְּגֹדֶל עַנְוָתֶךָ !

לוית חן.

מליצות תעודות אנשי שם. חכמי הדור
אשר בחנו גם ראו פעלי.

A la prière de H. Berger et pour le recommandre á la bienveillance des amis de la littèrature juive je me fais un devoir de declarer, que j'ai lu l'ouvrage hébreu de ce Monsieur et l'ai trouvé assez satisfaisant tant au point de vue du style que des idees.

Joseph Lehmann
Grand Rabbin
Directeur du Seminaire Israèlite de France
Paris.

Herr Hermann Berger gedenkt ein hebräisches Werk אמרות טהורות herauszugeben, welches in seiner Art als Familienbuch und zugleich als Lesebuch für Schüler der höheren Klassen eine Lücke ausfüllt. Wir hatten Gelegenheit das Werk zu besichtigen und manche Lesestücke aus demselben durchzulesen und können das Zeugniss

ausstellen, dass sowohl der Inhalt wie auch der Styl ein gediegener ist, so dass es Herr Berger wahrhaftig verdient, aufs wärmste empfohlen und in seinem Unternehmen auf das Thatkräftigste unterstützt zu werden.

Der Inhalt des Werkes, das aus 4 Theilen besteht, ist folgender: Erklärung des Dekalogs mit Erzählungen theils aus Talmud und Midrasch, theils Selbstgeschaffenen, ferner Erläuterungen einzelner dunkler Stellen aus der Bibel und תנ"ך in derselben Manier. Diese Erläuterungen sind theils in hebräischer theils in der deutschen Sprache gehalten. Ferner enthält das Werk eine grosse Anzahl sehr hübscher Lehrgedichte ebenfalls in hebräischer und deutscher Sprache.

Indem wir dem Verfasser den besten Erfolg zu seinem Unternehmen wünschen, erlauben wir uns denselben nochmals aufs wärmste zu empfehlen.

Jassy, den 2. November 1892.

Dr. Lippe.
N. Fränkel.
Isidor Schor.
Armin Dux.
Director des Waisenhauses in Jassy.
H. Guttmann.

בשם ד׳.

אליכם אחי אקרא!

(העתקה מספת רומניה.)

האדון ה״ר צבי בערגער, מורה שפת עבר, ברצונו להוציא לאור ספר „אמרות טהורות״ בארבעה חלקים, ואחרי אשר קראתי את הספר מצאתיו מלא דעת ונופת צופים, ותועלת גדול לבני ישראל, וכל אשר יקרא בו יוסיף לקח, ובצפיתי אצפה כי כל אשר בשם ישראל יכונה ולבו לא כבד מהשכיל, יחזיקנו במעוזו, למען יהיה לאל ידו להוציא במהרה את מחשבתו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא יפריענו דבר מלהפיק את זממו.

דברי המדבר בצדקה

דר. מ. בעק

רב ומגיד משרים בעיר בוקארעסט.

אל כבוד אחי שלומי אמוני ישראל, מחזיקי ידי סופרי ישרון שלום!

המחבר המשכיל האדון צבי בערגער הי״ו עמל לחבר ספר קריאה לטובת בני עמנו בשפת קדש, וכבר קדמוני תופשי תורה ומושכי עט סופר להעיד ולהעיר על כשרון המחבר, ואנכי אבא בזה אך למלאות דבריהם, ולבקש מכל איש החובב עמו ושפתו, לתמכו ולסעדו במשען כסף, למען יוכל להדפיס את ספרו „אמרות טהורות״, להוציא את פרי עשתנותיו לאור ולהפיצו באהלי יעקב, גם אנכי אקח את ספרו אחרי צאתו לאור בכסף מלא וכל מוקירו ומכירו ברוך יהיה.

באטושאן יום ועש״ק ג׳ שבט תרנ״ג.

הלל כהנא

מורה ומנהל בביה״ס אשר בעיר באטושאני.

בשם ד׳!

אחי בני עמי!

אתם אשר אהבת שפת עבר כאש עצורה בחבכם, ואשר כעטרת צבי תפארה תענדוה על ראשכם, ותבכיון מר על משבתה, עושו חושו לבא לעזרת גבורים העומדים לימינה לבל תאבד זכרה ותחיה לנצח שארית פלטת אריאל. —

כגבר איל הנהו ידיד נפשי המליץ היקר והמשכיל הנכבד כה״ר צבי בערגער הי״ו. כהררי בשדה הספרות אשר לנו יפתח וישדד אוהו; השליך אחרי גוו כל מחמדי עין וכל מעיניו בו. דברים רבים ממנו, הכתובים על טהרת שפת עבר, היו לי למשיב נפש, רעיונות נשגבים ינוצצו כפרחי חמד בספרו הקטן „אמרות טהורות״. ע״כ אליכם אישים אקרא, עמדו נא לעזרתו תמכוהו בפרי צדקתכם, למען יו״ל מחשבתו. —

נאום העבד העברי

H. Bejarano

מורה ומנהל בביה״ס הכללי אשר לעדת ספרדים

בוקארעסט.

ב״ה!

מוכ״ז המשכיל במדעים מליץ נעים מו״ה צבי בערגער אמר עם הספר „אמרות טהורות״ ללמד בני ישראל לשון העבריה בשפה ברורה ובנעימה כאשר עיני כל לנכח יביטו, כי פיו המדבר אליכם בלשון הקדש מוסר השכל ע״ד משל ומליצה. הנני להעתיר תפלה קצרה חד פסוקי דרחמי: יאבו נא בני עמנו לחוק ולאמץ ברכים כושלות המשכיל ר׳ צבי בערגער הנ״ל לסעדו ולתמכו בכל האפשריות כדי שיוכל לבצע זממו ואת מחשבתו אשר חשב ובשכר זה תתברכו בכל טוב סלה כעתירת הכותב

יום ו׳ עש״ק ג׳ דחנוכת המזבח תרנ״ג יאססי

פייביל טויבעס

האבד״ק יאססי.

דבר שפתים.

מה תשתוחח נפש כל איש משכיל, אוהב לאומיתו, יודע ערך שפת קדשנו, חיי רוחנו, בראותו השפה העבריה כאלמנה עצובה, בזויה לא רצויה, נדהמה לא רחמה, נדחת ונשכחת, אין משים לב ועין עליה, באמרם כי רק השפות הזרות חיים הן למוצאיהן; יען הן קרדום לחתוך בהן; והשפה העבריה ככלי אין חפץ בה. אם אמנם אין מגמת משכילינו הנאמנים להחליט כי כל איש אשר יכנה בשם ישראל ישליך תחת גוו כל השפות החיות וישפיק רק בשפה העבריה. חלילה לאיש נבון להעלות בלבו רעיון־הבל כזה. כי מה מאושר האיש אשר שכלו יכיל ללמוד את כל השפות הנמצאות בארץ החיים, כי בהלשון מות וחיים, ואם יבא איש אל גוי אשר לא ישמע לשונו הנהו כאלם אשר לא ידע לדבר, ואם יעמול איש לדבר לשונות רבות אז בעצב ימצא מותר ודבר שפתים לא יהיה לו למחסור, אולם גם שפת אמו לא יזרה הלאה להכחידה תחת לשונו, ולא יאמר איכה יכף כאגמון ראשו, ישא מעמסת שפה דלה אשר לא תעשיר את בעליה, איש אשר בעזרת שפות נכריות יעשה חיל, יתגאה בהותו צועה ברב כח, כי לשונו מדברת גדולות, לשפתיו יגבר בארץ. האין זה אמן נפלא אשר יעמל להעלות אבני נזר מתחת עמק האדמה, יטהר אותן מחתולת העפר אשר שכבו למעצבה ימים רבים, ילטש אותן למשעי, יראה אורן כי יהל!

הנה איש אשר הולך אחרי שרירות לבו עושה רק טוב בעיניו בוזה לכל דברי איש רוח, הנפרד הזה בכבוד אב ואם לא משנה את טעמו, יען הרגש האנושי אשר יפעמהו יעיר אותי כי חוב גדול הוא לחלק לאבותיו כבוד אשר על ידם היה לאיש. ואחינו בני ישראל עזבו את אמם הזקנה אשר טפחתם ורבתם, הלא היא אשר בה נגלה אלהים אל משה נביאנו, בה הופיע מהר פארן ונתן לנו את תורתו הקדושה, בתפלתנו אנחנו צועקים ומפני חטאינו גלינו מארצנו הרבה עירנו ואין אנחנו יכולים לעלות וכו׳ — הנה לבנות בית קדשנו עתה לא בידינו הוא רק אם ירחמנו עושנו להשיב את שבותנו כמקדם, אך השפה העבריה לא נחרבה, לא נהרסה, לא התרחקה מאתנו, עמנו הלכה בגולה, וזאת היתה נחמתה, כי בין עמה היא יושבת וחכתה כי בניה אשר גדלתם על ברכיה לא ישמטו את ידם ממנה לעת זקנתה, אך תוחלתה נשארה מעל, כי בניה השובבים מאסוה, הקשיחו ערפם נגדה, צאי צאי טמאה! קראו אליה, לכן מדעתי

את דור תהפוכות הזה, אשר האב והבן השפה העבריה כקוץ בעיניהם. הנער השוקד על דלתות בית הספר תועלת היא לו לישנהו ונחרת אפו יעלה על קול המורה עת ילמדנו בשפת עבר. לכן אזרתי חיל לעשות כאשר עשה חכם אחד עת דרש בדברי חכמה ואין איש מכל העוברים הטה אזנו להקשיב דבריו, ויערים החכם וישא פתאום קולו בשירים ומליצות והנה המון רב עטרוהו; כן בחרתי גם אנכי על דרך משל ומליצה לנטוע שרשי המדות המוסרות בלב הנער, לקנות את לבבו הרך להמתיק לו את למודו, לבל תקוץ נפשו בו, כמאמר החכם המפואר ר' נפתלי הירץ וויזל ז"ל באמרי מוסריו:

סַמִּים לְמַרְפֵּא לֹא אֶל חֵךְ יֶעֱרָבוּ
בְּיַיִן יִתְאַדֵּם כִּי יִתְעָרָבוּ
נוֹתֵן בַּכּוֹס עֵינוֹ חִישׁ יִבְלָעֵמוֹ;
בֵּן חָכָם מוֹכִיחַ בּוֹזֵי תוֹכַחַת
בַּשִּׁיר כִּי יִפְתַּח פִּיו יָשִׁיבוּ נַחַת
וּבְנַחַת שִׁירֵי מוּסָר יַשְׁמִיעֵמוֹ.

והנה אנכי עמלתי ויגעתי זה שנים הרבה לאסוף כמה וכמה ספורים ומאמרים, מהם אשר תרגמתי משפות אחרות ורבים אשר הגיתי והולדתי לרגל מלאכתי להשלימה, ואני נותן בזה לפני אחי ועמי את המחברת הראשונה נקובת שם "אמרי אל", יסודתה בקדש על עשרת אמרות אלוה הצרופות, ואקוה להפיק רצון מאת הקוראים המשכילים הנכבדים מוקירי שפת קדשנו ויכירוני ויחזיקו בי ויתנו בי רוח להיות לאל ידי להוציא לאור גם את יתר המחברות אשר אתי בכתובים והיתה פעלתי אתם ושכרם לפני. —

המחבר.

דברים אחדים להוצאה שניה.

בגשתי אל המלאכה להוציא את החלק הראשון "אמרי אל" מספרי "אמרות טהורות" לא פללתי כי לא יארכו הימים ויתמו כל החוברות, ובהוציאי עתה את החלק השני, ואחל להלק אותו בין אחי, והנה רבים מחלים פני לתת להם גם את החלק הראשון, ואשמח מאד לראות כי תודות לאל מצא חן בעיני אחינו, ואמהר להוציאו שנית בזה. הנה אחי הנכבדים גם החלק הראשון לפניכם וכן שמתי עיני עליו לבקרהו ולתקנהו ולהרחיק את השגיאות אשר נפלו בו בהוצאה ראשונה, והיה כי תמצאו בו חפץ והיה זה שכרי.

המחבר.

דרוהוביץ בירח אדר תרנ"ו.

עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים.

הַתּוֹרָה הַקְּדֹשָׁה מֵעָל יָרָדָה
אֱלֹהִים נְתָנָהּ לְעַמּוֹ רֵאשִׁית אוֹנוֹ
זֶה סִינַי רָעַשׁ, הָאָרֶץ רָעָדָה
עֵת בְּקוֹלוֹת הוֹפִיעַ בַּהֲדַר גְּאוֹנוֹ
מִבֵּין עָבֵי שְׁחָקִים אֹמֶר הִבִּיעַ,
אָז עֵת אֶת מַדְבְּרוֹתָיו הִשְׁמִיעַ.

כֵּן בְּרֶדֶת אָז הַתּוֹרָה מִשָּׁמַיִם,
לִסְגֻלַּת הָעַמִּים בְּקוֹלוֹת וָרַעַם,
„אֵיכָה אִמְרֵי אֵל יִשְׁמַע טְמֵא שְׂפָתַיִם ?
דַּבֵּר אַתָּה מֹשֶׁה עִמָּנוּ !" קָרְאוּ הַפַּעַם
וְכַאֲשֶׁר כֵּן לָאֵל הִתְפַּלְּלוּ וַיְשַׁבֵּרוּ,
אָמַר הֵטִיבוּ אֵת אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ.

כאשר נשכיל בתבל וכל צאצאיה נראה לדעת כי רק יוצר אחד ברא הכל, ומי זה בן אדם אשר עינים לו לראות ולב להשכיל יפון אם יש אלוה אחד ? מי לא יודה לו על חסדו ואמתו ? מי לא יפרוש כפיו לשמים, לא יהלל את יוצרו ולא יכיר את בוראו בכל מדרך כף רגל ? בכל מקום אשר עיני בן אדם צופות הוא רואה אותות גבורתו ונפלאותיו מלא רוחב כל הארץ ! ישא עיניו לשמים יראה פני אלהים, יתבונן על תהלוכות השמש והירח, שני המאורות הגדולים, אשר לא ישנו את תפקידם, הככבים במסלותם במשטר יהלכון לא יעבטון אורחותם ! אל ארץ יביט, ישכיל על כל חי למינהו, אשר הוא זן ומפרנס את כל אשר נשמה באפו, משביע לכל חי רצון. — אולם יען כל המופתים האלה רק אותות אלמים המה, ראה האל הטוב, החפץ בטובת בחירי יצוריו

להשמיעם את קולו בהדרת קדש, לתת למו תורה תמימה משיבת נפש. כן הופיע בהדר גאונו על סיני בקדש והשמיע לעם סגלתו את

עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים!

ראשית דברו:

אָנֹכִי ד׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים!

החשך כסה ארץ, שמי תבל התקדרו בעגני סכלות ובערות, האנשים נתעו בשוא, ולא ידעו כי יש אל אחד בורא הכל, וכל אלהיהם אלילים המה, ויאמר אלהים: יְהִי אור! ביד בני בחיריו בני עליה, אברהם אוהבו אשר היה הראשון אשר הבין את לבו להכיר את אלהי אמת, שלח קרני אורו ארצה! העם בחר לו, אחרי אשר ענו בסבלות מצרים, הוציאם לרויה ויראם נפלאות, אחרי אשר מצא את לבבם נאמן לפניו לראות את האור כי טוב וירד על הר סיני בהדרת קדש ויביע להם רוחו את עשרת הדברים, לדעת כי יש אלוה!

יציאת מצרים תורה לנו כי הוא אחד ואין שני, משנה עתים, מחליף זמנים, יהפוך בקר לצלמות; הוא האפיל שלשת ימים במצרים להוציא לאור עם יושבי חשך. הוא החריב מי ים, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. העם אשר ראו את האותות והמופתים האלה הם הבינו והכירו אמרת אלהי הצרופה:

אָנֹכִי ד׳ אֱלֹהֶיךָ!

הגדת חז"ל.

מלך רומי אחד שאל את ר' יהושע בן חנניא: הנה שמעתי עליך לאמר כי חכם אתה ויודע פשר כל דבר, וכל רז לא אנים לך, הגידה נא לי איככה אוכל ראות את אלהיך אשר מלא כל הארץ כבודו? ר' יהושע השביל פיו לענות לו כשאלתו, כי אלהינו הוא אל מסתתר ולא יראנו אדם וחי. אבל המלך עמד על חפצו לראות פני אלהים, ויוציאהו ר' יהושע החוצה ויאמר אליו: שא נא עיניך השמימה, זה השער לד'! המלך פנה למעלה והנה השמש שלחה חצי קרניה וכידודי אש מפניה התמלטו. המלך נבהל וימהר להסב עיניו ממנה. האין לך דרך אחרת אל אלהיך! שאלהו המלך. על המסלה הזאת לא תוכלנה עיני לראותו. ויען ר' יהושע: הנה תחפץ להביט בפני הארון, ואתה לא תוכל לראות את פני אחד ממשרתיו אשר יצר. ועתה דע לך אדוני המלך, אף אם מלך גדול אתה, בכל זאת קטנת ככל בן אדם קצר עינים מהביט אל אלהים, וכל ימי צבאך עלי אדמה לא תוכל לראות פניו. „כי לא יראני האדם וחי!" היה דבר ד' אל משה לאמר. עין האדם לא תשורנו בעודנו חי, אך התבונן ביציריו ותכיר את יוצרם. אודך כי הוריתני דעת, ענה המלך, מעתה לא אבקש בשמים ממעל את אשר אמצא בארץ מתחת.—

המצוה השניה.

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי :
לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה !

דוא זאָללסט קיינע אנדערע גאָטטער פֿאָר מיר האַבען; דוא זאָללסט דיר קיין געהויענעס בילד אונד אירגענד איינע געשטאַלט מאַכען.

אֶשְׂנָא כָל־תְּמוּנָה וָפֶסֶל
אֲשֶׁר לַעֲשׂוֹת הִסְכַּלְתָּ
הֶבֶל הֵמָּה דֶּרֶךְ כֶּסֶל
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָן פָּסַלְתָּ.

אַל נָא תִכְרַע עַל בִּרְכַּיִם
לְכַבֵּד אֱלִילִים לִפְשׁוֹעַ
לֹא לִרְאוֹת לָהֶם עֵינַיִם
אָזְנַיִם וְלֹא לִשְׁמוֹעַ.

השקפה!

בצלם אלהים נברא האדם, בשגם הוא בשר, אבל נשמת שדי תחיהו, רוח אלהים תבינהו, להבין ולהשכיל על כל אשר עיניו רואות בשמים ובארץ. יביט לארץ והנה יד אל עושה פלא בכל מושלת, תפליא לעשות יום יום. האדם יפתח וישדד אדמתו, יזרע בה זרעו טרם ידע אחריתו, אשר ירקב במקום אחר, אבל באלהים נכון לבו בטוח; והנה

יבא יורה ומלקוש והרוה את הארץ והצמיחה, והזרע יפרח פרוח, ייף בגדלו ויעשה מאה שערים! יתבונן על כל החי, והנה לעיניו חיות קטנות עם גדולות, חיות מחיות שונות, כלן שמחות בחיים, ומי יכלכל אותן? ישא למרום עיניו והנה עצם השמים לטהר, שם שני מאורות גדולים וכוכבים אין מספר, כלם מתנהלים בתבונות כפי מנהל חכם אשר לתבונתו אין חקר, לא ישני תפקידו ומשפטיו אשר שם לפניהם, השמש ממשלת היום תשלח אורה וחמה להשביע לכל חי רצון, הירח והכוכבים לממשלות הלילה, והאדם הזה ברוחו הכביר ובעיניו הרואות אור כי טוב הכה בסנורים ולא יחכם וישכיל להכיר את רוח אלהי אלהים רבון כל המעשים! שנות אלפים הלכו כל עמי הארץ חשכים וברב חכמתם הסכילו לנכר איתות אל אמת אל עליון קונה שמים וארץ! ויבחרו להם אלהים חדשים לבקרים, אלילי עץ ואבן, לפסילים קראו אלהים אתם, אותם עבדו, אותם העריצו והקדישו, לפניהם כרעו ברך! אבל האל הטוב יודע תעלומות לב האדם באולתו, יושב בשמים ישחק, ילעג להבלי שוכני בתי חמר, כאב משתעשע במשחק ילדיו בילדותם, ישמח בדבר שפתותיהם פתיות לפי מעט שני חייהם, ואת בנו הגדול אשר ידע מאוס ברע ובחור בטוב ידבר חכמות, יפקח את עיניו, ישכילהו לעזב הבלי הילדים, לפלס כל מעשיו בחכמה. כן הופיע לנו אלהי אבותינו בהדר גאונו אז על הר סיני, אחרי אשר בחר בנו מכל העמים אשר הוזים ישנים בשנות הילדות והפתיות לתת לנו תורת אמת, תורת חיים וחקים ומשפטים צדיקים. ואחרי אשר הביע אמרתו הצרופה: אנכי ד׳ אלהיך! למד אותנו דעת יקר ערכו כי הוא אחד ואין שני:

„לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי!

„לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה!

„אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת!"

הגדת חז"ל.

חכם אחד מחכמי העמים שאל את חכמי ישראל: אם גלולי הגוים תועבה המה בעיני ד׳ אלהיכם, מדוע לא יאבדם, למה יניחם להיות למכשול עון ונוקשו בם רבים? ויענו לו החכמים: לו יעבדו הפתאים האלה רק דברים אשר אין בהם כל חפץ — הלא המה משתחוים ומודים לשמש לירח ולכל צבא השמים; גם לנהרות, לאש ולרוח יקראו אלהים אתם, אם

כן איפא ישחית היוצר החכם את כל אלה אשר עשה בחכמה לברכה, בעבור אולת הכסילים האלה אשר אך הבל יהמיון? אם יגנוב איש זרע מרעהו ויזרע בו שדהו, היצוה האל הטוב על האדמה לבל תוסיף תת כחה לו יען הזרע גנוב הוא אתו? חלילה לאל עליון לשנות חקיו ומשפטיו אשר שם בתולדות השמים והארץ בהבראם. והכסילים המשחיתים עתידים ליתן דין וחשבון.

מסכת ע״ז י״ד.

המצוה השלישית.

לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ד׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא!

דוא זאָללסט ניכט דען נאַמען דעם עוויגען דיינעס גאָטטעס צום פאַלשען אויסשפרעכען!

בְּלֶב־פּוֹשְׁעִים יָצוּק דְּבַר בְּלִיָּעַל
יִשָּׁבְעוּ וְיָמִירוּ כָּל־קֹדֶשׁ יְחַלֵּלוּ.
יִשְׂאוּ חֶרְפָּה עַל קְרוֹבָם אַךְ לִמְעוֹל מָעַל
בְּאָלוֹת שָׁוְא עוֹד יִתְאַמְּרוּ וְיִתְהַלֵּלוּ.

חֲנֵפִים מְתֵי אָוֶן אַנְשֵׁי שְׂפָתַיִם
בְּמַסְוֵה הַיִּרְאָה מְכַסִּים עַל כָּל־פֶּשַׁע
יַרְבּוּ תְפִלָּה בִּפְרשׂ כַּפָּיִם
עֵת יְדֵיהֶם מְלֵאוֹת דָּמִים בָּרֶשַׁע.

מְחַלְּלֵי שְׁבוּעָה הֵם רָעִים פִּי שְׁנַיִם,
מִמְּרַצְּחִים אַנְשֵׁי דָמִים נְבָלִים;
הֵם בִּלְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם, בִּדְבַר שְׂפָתַיִם,
כַּדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַרְבּוּ חֲלָלִים.

אֵיךְ לֹא תִרְגַּז הָאָרֶץ תִּרְעַד הָאֲדָמָה,
עֵת רְשָׁעִים יַתְעִיבוּ עֲלִילִיָּה!
הַשֶּׁקֶר יַעֲשֶׂה חַיִל בְּיָד רָמָה
וְעַל הָאֱמֶת תִּרְמֹס רֶגֶל הָרְמִיָּה!

הגדת חז"ל.

שמעון היה נער פרא, הלך אחרי שרירות לבו, עזב את אבותיו ואת משפחתו, וכרת ברית את חברת שודדים, ואחרי אשר ראש השודדים עם אחדים מרעיו פועלי און נפלו בידי השופטים וגכרתה מארץ חיתם, בחרו הרוצחים הנשארים את שמעון לראשם. הצליח ימינו ורשעתו עשתה אותו לזועה ולפחד מסביב. אך אחרי זמן קט נפקחו עיניו, ולבו הכבד החל לפעם בקרבו ולהודיעהו כי מרה תהיה אחריתו. במשוגע הלך כל הלילות ברחובות קריה, בושה, נחם, קללת אבותיו, והחרפה אשר תבואתהו, ענו את נפשו מאין הפוגות ושמו נגד עיניו את תמונות העבר. הזכירוהו את זך פעלו בימי נעוריו, והציגו נגדו את צלמי ההוה המגואלים בדם.— השכל והמדות הטובות אשר המה העמידים החזקים לחיי האמונה, מצאו מקום בלב הנער האמלל ויתעצב אל לבו. נחם על מעשיו, שכב במערה ובכה מר לפני בוראו, כי יסלח לו זדונו, וידור לשוב מדרכו הרעה. בבלויי סחבות אשר התחפש הונה את רעיו וברח אל מקום אשר לא ידעו איש. ויען לא ידע במה להשבית את המלחמה הכבדה השוררה בלבו, איך להשקיע את תשוקת הרציחה אשר עמדה כצר נגד יצרו הטוב, הלך אל הרב הגדול ר' שמעון בן שטח, ובדמעות עיניו אמר אליו: איש אלהים! סלח לאמלל שבא להפריעך בעבודת בוראך! דע לך כי אנכי החוטא הגדול, אשר קאה אותו הארץ בעבור רוב פשעיו אשר עשה, בברכים כושלות וברוח נמוכה הנה באתי להתנפל לפניך בתשובה שלמה, אנא אל תשליכני מלפניך, רפא את נפש תועה השופך את לבו לפניך כמים, עיניו מיחלות לתשועתך, הורני איך לשרש את המחשבות הזרות מלבי.

„מחה את דמעותיך מעל לחייך בני!" ענהו ר' שמעון בשפתי חן, „כי הנה תרמוזנה לי את תשובתך על דרך האמת. עוד לא אובד אתה, עוד יש תקוה לאחריתך. הנה יש עצה אחת לתשובתך, אשר קלה היא בעיניך, ובאמת כבדה היא לעשותה." „אנא הגד לי את עצתך!" קרא הנער בשמחה, „ואנכי אשבע לך באלהי אמן, כי בכל כחי ובנפשי אקים את דבריך!" „שמע בני!" השיב לו הישיש, „מכל משמר נצור לבך, הרחק מדבר שקר מלשון רמיה, ואם כה תעשה אז את נפשך הצלת." בשמחה רבה נפל הנער על צואר הישיש, ויבטיחהו בשבועה ובתקיעת כף לשמור את עצתו. הישיש חבקו, ויתן לו את ברכתו שלום וישלחהו מביתו. בחפץ עז להיטיב את מעלליו, שב הנער אל עיר מולדתו. ימים רבים שמר את נפשו משקר ומגנבה, אך מה כבד לאדם לשרש מחשבה רעה מלבו, אחרי אשר מצאה קן בקרבו! מחסר עבודה החלו מחשבות רעות לסער בקרבו ותהי בו רוח אחרת לשנות את טעמו, רוח הבחינה החל

להפיח את גחלי תשוקת הגנבה אשר אך עממו ובדשן כסו, ואחרי שמעו כי אשה שכנה עשירה נסעה בדרך עם כל משפחתה, זמם לחתר את ביתה וכמעט הביא את כל האוצר הגנוב אל ביתו, והנה מעשה נבלותו יסר את כליותיו לאמר: אם תשוב האשה לביתה, ותראה כי שודדים באו לה ולקחו את כל הונה, הלא תדע כי אתה הגנב? ובמה תוכל להצטדק אם לא בדבר שקר! זכור את שבועתך! חיש מהר השיב את הגנבה על מקומה, ומן היום ההוא והלאה קים את שבועתו ולא גנב וילך בדרך הישר, מדבר שקר רחק, אהב את האמת והיה לאיש ישר, וכל האנשים כבדוהו מאד. בנחת ובלב שלם בלה אחרית ימיו. ואם עלו לעתים בלהות צלמות נגד עיניו, ויזכירוהו את מעשי רשעו, לא יכול לעצור ברוחו ובדמעות עיניו קרא: „איש אלהים ר' שמעון מצילי מלאכי! מה אשיב לך על כל תגמוליך עלי? איך בחכמה יעצתני, כאב את בנו הוריתני! רק לך לבדך אודה כי שלום לי וחיי מנוחה לי פה עלי האדמה וְאשֶׁר חיי־עד בשמים.—

המצוה הרביעית.

זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ !

ווייא אייננגעדענק דעם רוהעטאגעס, אום איהן צו היילינען.

קַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּלֵב תָּמִים,
קֹדֶשׁ לַד׳ אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֵת ;
אַךְ לֹא בְיוֹם זֶה לְבַד מִכָּל הַיָּמִים
תְּכַבֵּד אֶת אֱלֹהִים בִּיקָר וּשְׂאֵת,
כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ בְּלֹא רוּחַ רְמִיָּה
תַּקְדִּישׁ לַד׳ לַתּוֹרָה וְלְתוּשִׁיָּה !

השקפה!

בתוך כל יצירי תבל נתן ד׳ רק בלב האדם שכל אשר יורהו להתבונן על כל מעשה אלהינו, בכח האל אשר אמר רדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ ! מושל הוא על כל היצירים הנשארים, כלם יכנעו לפניו ויסורו למשמעתו, רק את היושב בשמים יכיר האדם למעלה

ממנו. ידע כי הוא הבורא את הכל ואין זולתו בשמים ובארץ, ידע כי הטוב והרע ממנו יצאו, וכי הוא נוהג בחסדו כל דור, וכילד נשען על חכמת ובינת אבותיו יעשה כמשפט הוריו יורוהו, כן לא יסור האדם מפקודי ד' בידעו כי ישרים המה, ורק לטובת האדם נתנו. אם יתבונן על סדר הטבע ותהלוכותיה, יכיר את התועלת הגדולה ומשטר החכמה (ווייזע איינריכטונג). אם יפלס הכל בדעת, יראה כי הבורא החכם יצר את האדם באחרונה, אחרי אשר ערך לפניו שלחן מלא דשן, וכמעט נפקחו עיני אדם ויהי לנפש חיה, מצא את כל צרכו מגדול ועד קטן, לא חסר דבר.—

כאשר כלה אלהים את מלאכתו ביום הששי, שבת ביום השביעי ויקדש אותו, זכר למעשה בראשית, יען ראה אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד.—

ועתה נשכיל נא באר היטב ונבין את ערך המצוה הרביעית. תחלת המצוה הוא: „זכור את יום השב; לקדשו!" שימו נא עיניכם ולבכם על דברי אלהים חיים במאמרו „לקדשו". הדבר „לקדשו" הלא מאמר נכבד ויקר מאד, בהדבר נתן ד' לבני ישראל רמז, כי לא רק לאכול ולשתות בהלולים ולסרוח על ערשותם, נתן אלהים את השבת לבני ישראל, ואף כי אמר אלהים כי נשמיט את ידינו מעבודת הגוף (קארפערליכע אנ־שטרענגונג) אולם מעבודת הנפש (גייסטיגע אנשטרענגונג) לא נרפה ידינו. ביום הקדוש הזה יחשוב האדם על כל מעשהו אשר עשה בששת ימי המעשה ואם ימצא עון אשר חטא, ידור בעתיד להיטיב את מעשיו, אם ישים עליו לחוב לשוב מהדרך הרע, אם אך בד' תתענג נפשו ביום הזה בתפלה ובדברי מוסר, אז יקדש את יום השביעי לד' וימצא מרגוע לנפשו, ידע כי בער את הרע מקרבו, ומלא את רצון קונו כאשר צוהו: „זכור את יום השבת לקדשו!" וכן אמר גם ישעיהו הנביא (נ"ח י"ג): „אם תשיב משבת רגליך, עשות חפציך ביום קדשי, וקראת לשבת עונג, לקדוש ד' מכבד, וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר, אז תתענג על ד' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ד' דבר."— מכלל בכבוד והדר בהוד ותפארת, כאשר נוצר מיד הבורא, ראה האדם את נפשו, למבחר יצוריו מכל שארי היצורים. ביצירת האדם כלה אלהים את מלאכתו, הבורא הקדוש הביט ממכון שבתו על כל אשר עשה וישמח בלבו יען מצא את הכל ערוך בהשכל ודעת, בסדר ובמשטר כפי מחשבתו הטהורה.—

הנה ה' ביציאת מצרים בתיך ארבעים שנה במדבר, הראה אלהים את מדת טובו לבניו, כאב את בנו ירצם, אב רחמן ומפרנס היה להם. גם

אז לא שנה את טעמו ואת מנהגו, כאשר המטיר להם מָן מן השמים, נתן להם ביום הששי לחם יומים, למען לא יצרכו ביום השביעי ללקוט את המן רק ישבתו בו וישבו איש תחתיו. וליתר שאת מצאנו אצל שמיטה אשר אמרה התורה באר היטב: שש שנים תזרע זרעך, ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע וכו' ואם תאמר מה נאכל בשנה השביעית, אם לא נשדד את אדמתנו, ולא נזרע את זרענו? ע"כ אמר אלהים: וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש שנים, ומזאת תבינו כי השמיטה היא שבת לד'.

הגדת חז"ל.

ברגש קדש מהרה בת ר' חנניא בן ר' דוסא בכל פינות הבית ורבה עם השפחה יען תחת מלאות את הנרות בשמן מסכה חומץ בתוכם. בפנים זועפים בדמעות עיניה הלכה החדרה, והנה אביה התם לפניה, וכאשר ראה את פניה רעים ואת הדמעות על לחיה שאלה: „מה לך בתי כי כן חורו פניך?" בלב נשבר וברוח נמוכה השיבה בתו: אוילי! חפצתי לקדש את השבת להדליק את הנרות בשעתם, והנה תחת שמן מצאתי חומץ בתוכם. צללי ערב נטו, השפחה עצלה כי תרוץ פעם שנית בכח לקנות שמן ואני עיפה כי אחזוני השבץ ורפת כח הנני לרוץ לקנות שמן. הרגעי בתי אהובתי, השיב אביה התם, האל אשר צוה לשמן וידליק, בכחו לאמר לחומץ כי יתן אור. ברוח נכאה עמדה הבת התמימה לפני נרותיה ושפכה שיח לאלהיה וד' שמע את תפלתה.

(מסכת תענית ומדרש ילקוט.)

המצוה החמישית.

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ !

עהרע דיינען פֿאַטער אונד דיינע מוטטער.

בְּכָל־נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם עֲמַל הָאֲדָמָה
נֶעְכָּר כְּאֵב אֵם עַל בָּנִים בַּחֲבָלֶיהָ
כֵּן אֵין קֵץ לְשִׂמְחַת לֵב אֵם רְחָמָה
בְּאָשְׁרָהּ שְׂמֵחָה עַל בָּנֶיהָ שַׁעֲשׁוּעֶיהָ.

עֵת נֶפֶשׁ הָאֵם בְּעִצָּבוֹן תָּשׁוּחַ
בַּחֲבָלֶיהָ הָהּ מָרָה צוֹעֶקֶת
תֶּרֶף מִנֶּהִי, מִיגוֹנָהּ תָּנוּחַ
כְּרֶגַע בִּזְרוֹעֶיהָ הִיא בֵּן חוֹבֶקֶת.

כָּל־כְּלִי חֶמְדָה תַּאֲוָה לָעֵינָיִם
כָּל־זְהַב אוֹפִיר לֹא יִשְׁווּ בְּעֵינֶיהָ
עֵת אֶת־בְּנָהּ תִּשָּׂא עַל כַּפָּיִם
וּתְנִיקֵהוּ בְּשִׂמְחָה מֵחֲלֵב שָׁדֶיהָ.

בְּחָלְיוֹ עַל עַרְשׂוֹ לֹא תֵדַע מָנוֹחַ
לֹא תָנוּם לֹא תִישַׁן לֹא תִסְגֹּר עֵינָיִם
לֹא תָמוּשׁ מֵעַרְשׂוֹ, צוֹעָה בְּרָב־כֹּחַ
תְּכַלְכֵּל מַחֲלֵהוּ בְּחֵפֶץ כַּפָּיִם.

בְּטוּב טַעַם וָדַעַת בְּאַהֲבָה וְאוֹר פָּנִים,
תְּחַנְּכֵהוּ תְּגַדְּלֵהוּ לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ תָּמִים;
כְּשָׂרָה אֶת בְּנָהּ יִצְחָק לְמוֹפֵת הַבָּנִים,
לְטוֹב לַד׳ וְלַאֲנָשִׁים כָּל־הַיָּמִים.

אִם יֵצֶר לֵב רָע יַדִּיחֶנּוּ בִּצְדִיָּה,
הִיא תִשְׁפֹּךְ שִׂיחָהּ צָקוּן לַחַשׁ שְׂפָתֶיהָ;
וּבְתַחֲנוּנִים בְּדִמְעוֹת עֵינֵי אֵם בּוֹכִיָּה,
תָּשִׁיב מִדֶּחִי אֶת בֵּן שַׁעֲשׁוּעֶיהָ.

וּבְקֵץ יָמֶיהָ וּזְקֵנָה שְׂבֵעַת יָמִים
תִּרְאֶה כִּי לָמוּת קָרְבוּ יָמֶיהָ
עַתָּה כִּלְּתָה מְלַאכְתָּהּ פָּעֳלָהּ תָּמִים
נֶחָמָה תִשְׁכַּב שְׂמֵחָה עַל בָּנֶיהָ.

לִבְרָכָה תִּשָּׂא לַמָּרוֹם כַּפֶּיהָ
בִּרְכַּת־אֵם עַל רֹאשׁ בָּנֶיהָ תָּנִיחַ;
„אָמוּתָה הַפָּעַם!" תְּבַטֵּא מִלֶּיהָ:
„וֵאלֹהִים אִתְּכֶם הוּא דַּרְכְּכֶם יַצְלִיחַ!"

בַּחֲצַר־מָוֶת מְקוֹם מְנוּחָה דוּמִיָּה
עַל קֶבֶר הָאֵם שָׁם עוֹמְדִים בָּנֶיהָ
מִתְפַּלְּלִים וּבוֹכִים עַל אֵם רַחֲמָנִיָּה
מִמְּרוֹמִים תִּפְרֹשׂ עֲלֵיהֶם כְּנָפֶיהָ.

וְעֵת הַצְּפִירָה תְּעוֹרְרֶהָ
מִמְּנוּחַת קִבְרָהּ, מִשְּׁנַת עוֹלָמִים,
וְהִנֵּה! בְּשִׂמְחָה, דִּמְעַת צֶאֱצָאֶיהָ
תּוֹבִיל שַׁי, לְשׁוֹכֵן רָמִים.

השקפה!

קדמון לכל דבר הוא אלהינו קדושנו, אשר אותו נעבוד בכבוד וביראה, כי הוא הראשון לכל נברא, הוא אבינו מלכנו קדושנו, וכאשר רועה אותנו, באהבה וחמלה, כן נטע גם רוח אהבה בלב אבותינו, אשר גם העצב אשר להאם בעת תשב על המשבר, אשר לא פעם אחת ושתים תגיע נפשה עד שערי מות בהקשותה בלדתה, לא יוכל לפחת שנאה בלב האם לפרי בטנה, ולהפך, בעוד היא נאנחת מרוב כעס ומכאובים, בעוד נפשה מרחפת בין חיים ומות מהצירים אשר יאחזוה ואך עיניה תחזינה את הילד הילוד, את היצור הקטן איך יביט אל אם רחמניה באין מושיע (הילפלאז), כרגע תחבקנו בין זרועותיה, תשכח את כל עניה ומרודיה אשר היו לה, תדחקהו אל לבה המלא רגש ורשפי אהבה, תנשקהו מתוך שמחה ותענוג, לכן אחר המצוה הרביעית, אשר תורנו איך לירא ולכבד את אלהים, תבוא גם המצוה החמישית, אשר תורנו, כי מחויבים אנחנו לכבד את אבותינו, כאשר נכבד את אלהינו, לא רק בעד החיים אשר נתנו לנו, רק בעבור העמל והתלאה, אשר היה להם בעת חנוכנו, ואחר אלהים הם אבותינו, אשר נאהב אותם בכל לבבנו ונפשנו, וכן אמר ד׳ בתורתו הקדושה: כבד את אביך ואת אמך וגו׳. והכבוד הזה לא אך אשר יאהב הבן את אביו ואת אמו יען הרבו להיטיב עמו, רק יראה להם את תודת נפשו, בבואם בימים, עת ידיהם תרפינה לעבוד עבודה, בחמלה ובאהבה יתמוך את ידם, יעמל לתת להם כל צרכיהם בעין טובה, יסעדם על ערש דוי בחסד וברחמים, בל ימרה את פיהם, את כל מוצא שפתם ישמר לעשות, בל יטה מן הדרך אשר יוליכו אותו ימין ושמאל, את אשר אוהבים יאהב, ואת אשר שונאים ישנא. מצות פיהם אם לשבט או לחסד ישמר. מבנים כאלה אמר דוד המלך ע״ה: „נחלת ד׳ בנים, שכר פרי הבטן.“ (תהלים קכ״ג ג׳).

בנים כאלה ישבעו ויתענגו מטוב העולם הזה, וגם ינחלו טוב לעולם הבא, ככתוב בהמצוה הזאת: „למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ד׳ אלהיך נותן לך“. בנים כאלה ידידי אבותיהם ואלהים המה, וכם יברך ישראל. ועתה אסיים גם אני בברכתי כאשר אמר רבי אליעזר אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך: —

רבון העולמים! ברך את כל הילדים הטובים, שים בקרבם אהבת חסד, לב להבין, לאהוב את אבותיהם, שמרם מפגע רע ומחלאים רעים והאריך ימיהם, תן להם אשר הנפש, וירוין מדשן ביתך, הדריכם במעגל

יושר וחזק את לבם למען ילמדון ליראה את שמך, ולהאמין בתורתך הקדושה, וינחלו את חלק החיים הצפון לצדיקים.

לְהֵיטִיב אֶת מַעֲלָלָיו
מַטְרַת הָאָדָם עֲלֵי הָאֲדָמָה
וְאַשְׁרֵי מוֹנֵעַ מֵרָע רַגְלָיו
כָּל־זְמַן בְּקִרְבּוֹ הַנְּשָׁמָה.

הגדת חז"ל.

לנכרי אחד, דמה בן נתניה, היו אבנים טובות וחפץ למכרן במחיר קטן. בעת ההוא בקשו היהודים לקנות אבני חפץ להאפוד, וכאשר שמעו כי לדמה אבנים, הלכו אליו מאנשי ישראל לקנותן מידו. דמה הראה להם את האבנים ותיטבנה בעיניהם, ומבלי שאול על המחיר, בתאותם אל האבנים, הבטיחו לו מחיר גדול, וכשהבין דמה אם ימאן לקחת אז עוד יוסיפו על המחיר, לקח את האבנים ויסגרן בהארגז אשר לקחו משם והציג את הארגז על המטה אשר אביו היה ישן. כאשר נגמר הקנין ביניהם, ראה כי רגלי אביו שוכנות על הארגז, ולא יכול עוד לקחת את הארגז ממקומו לבל יפריע את אביו משנתו. בעבור זאת בקש את היהודים כי יחכו עד אשר יתעורר אביו משנתו. וכאשר השיבו לו כי לא יוכלו להתמהמה יען נחוצים הם לדרך, ומה גם כי מודעת להם מקום אחר אשר יוכלו לקנות אבנים, השיב דמה: חלילה לי לתת לכם את האבנים, הלא תראו כי אבי ישן ואיך אוכל לעשות את הדבר הרע הזה להפריע את אבי הזקן ממנוחתו, וטוב לי כי לא אמכור את האבנים מלעשות פשע. המשולחים הלכו לדרכם וקנו אבני חפץ בחצי המחיר אשר אבו לתת לדמה, ולדמה הטוב נשארו האבנים. אך אהבתו לאביו השלימה לו את הנזק. — בתוך עדרו היתה פרה אדומה יפה מאד וכשרה היתה ליהודים לקרבן, כי היתה תמימה, בכל גופה לא נמצאה שערה אחת שחורה, בת שלש שנים ולא עלה עליה עול. בעת ההיא היו ישראל במבוכה גדולה, יען הגיעה העת להביא פרה אדומה ולא היתה להם. וכששמעו כי בבית דמה פרה אדומה הלכו אליו מחכמי ישראל, וראו את הפרה ומצאוה כשרה; וכאשר שאלו אותו על המחיר, השיב: „ידעתי כי צריכים אתם

להפרה, ובטוח הנני אם תיגעו בכל הככר לבקש לא תמצאו פרה כגילה, ובאות נפשי יכולתי להעלות המחיר מעלה מעלה, ואתם נלחצים הייתם לתת לי, אך יען הפרה קרבן לד' אלהיכם הגדול הגבור והנורא, אתננה לכם במחיר אשר תמכר פרה אחרת, אך מחויבים אתם לשלם לי את הנזק אשר היה לי בשנה העברה במסחר אבנים ביני ובין אחיכם אשר מכרתין אחרי כן במחיר נקלה, על אשר לא חפצתי אז להשבית את אבי ממנוחתו. חכמי ישראל מלאו את בקשתו, והציגו את מעשה דמה לאות לפני כל, בהראם כי הגומל חסד משלם לאיש ואיש כפי מעלליו.

מסכת קדושין דף ל"א עיין תוס' שם.

שר האלף צ י ט ע ן המהלל היה בימי עלומיו סרים המלך פרידריך הגדול. מלך החסד הזה אמן אותו בביתו, אחר אשר מת עליו אביו. אמו בעניה אכלה להם צר. הבן חפץ לתמוך את יד אמו, אך שכרו הקטן לא מצא לו להאציל גם לה, בכל זאת לא נתן הבן הטוב מנוחה לנפשו, ויחשוב מחשבה איך יוכל לעשות רוחה לאמו וד' אנה לידו דבר לעשות לאם שמחה גדולה ולבן כבוד. לאחדים מהסריסים אשר היו נועדים לשמר את פתח חדר המלך בלילה, למען בעת אשר יקרא המלך את השומר אליו לצות עליו יעמד על רגליו. ויען המשמרת היתה כבדה לכן שכרו להם אחרים בכסף מלא, למען בעת יגיע תורם לשמר ימלאו השכירים את מקומם. ציטען החל להיות שומר תחת אחרים ושלח את השכר לאמו. בלילה אחד נדדה שנת המלך ויצלצל בהפעמון אך אין בא, ויקרא בקול ואין קשב, ויקם המלך ממשכבו וילך אל חדר הסמוך, וימצא את הנער הטוב ישן אצל השלחן ולפניו היה מונח מכתב שהחל לכתוב לאמו, אך תרדמה נפלה עליו ויישן. המלך הלך לאט למען לא יפריעו משנתו ויקרא את ראשית המכתב וזה ענינו: אמי יקרתי! — זה שלשה לילות עברו אשר מאין הפוגות שומר בעד שכר אני ואף אם כמעט אין בי כח לעמוד על רגלי, בכל זאת ישמח לבי, כי יש לאל ידי לשלח לך את עשרה שקלי הכסף הרצופים פה. המלך השתומם על אהבת הבן לאמו, וילך לחדרו ויביא כים עם עשרה זהובים ויטמנם בצלחת הנער. כאשר הקיץ הנער ומצא את הכסף הבין כי מלך החסד עשה את המעשה הטוב, ואף אם שמח בלבו על אשר היה לאל ידו לתמוך את יד אמו, ביותר פחד על אשר מצא אותו המלך ישן. בבוקר בעמדו לפני המלך בקש רחמים מלפניו כי יאבה בחסדו לכפר את פשעיו, אך המלך הגדול שבח את אהבתו לאמו, וישימהו לשר מאה גם נתן לו כסף לקנות

כו כל צרכו למשמרתו החדשה, וכן היה ציטען הולך הלוך וגדול עד אשר הגיע לשר אלף ויהי ידיד המלך והאריך ימים.—

גוסטאף השלישי מלך שוועדען רכב בכפר במקום אשר עלמת חן בת אכר שאבה מים מבאר. „תני לי מעט מים לשתות, ילדה טובה!" דבר אליה המלך. הילדה לא אחרה למלאות בקשתו.— „הנה אראה בך אותות עלמה חרוצה בשכל טוב!" אמר המלך. „באי עמדי העירה ואיטיב עמך!" „לא אוכל לעזוב את אמי הזקנה אשר עלי לכלכל את שיבתה!" ענתה הנערה. „אמך? ואיפה היא?" שאל המלך. „פה בסכה", ענתה הנערה. המלך מהר אל תוך הסכה ומצא שם אשה מטה מזוקן, שוכבת על ערמת תבן ומתיפחת.— „צר לי עליך אמי", אמר לה אבי המדינה. „הה! סהדי בשחק", השיבה הזקנה בשפתים רפות. „לולא בתי הטובה אשר תחיני ממעשי ידיה, כי עתה זה גועתי בעניי, ד' יגמל לה אלף מונים". הדמעות נזלו מעיני הזקנה וגוסטאף בכה אתה. שמח וטוב לב אשר היה אז מלך, השאיר לה סכום כסף, וגם נתן להזקנה חצר לשבת והבטיחה לתת לה כל מחסורה כל ימי חייה, ולבתה אם תנשא לאיש, מתנות כיד המלך. וכן נחם את שניהם בהתקוה, כי מהיום והלאה ידאג בעבורם כאב.

העיר אלגיער באפריקא תחת ממשלת צרפת היא. התושבים שודדי ים עוברים תמיד על הים באניות־מלחמה (קריעגסשיפפע) ללכוד את האניות הבאות מארצות שונות, ואם תפול אחת מהנה בידם לוקחים שבי את כל האנשים הנמצאים, אם לא מאנשי בריתם המה, ויוליכום אל עיר אלגיער ויעבידום עבודת פרך, עד אשר תבא השמועה לקרוביהם או לידידיהם באירופא ויפדום. בתוך האסורים שהיו באלגיער הצליח ביד נער אחד משוועדען, אחר אשר עבד ימים רבים עבודה קשה, להגאל, וכמעט אשרתהו התקוה כי בזמן קט יחבק את אבותיו, ואת הנערה אשר אהב כנפשו ויעדה לו לאשה, והנה פתאם נהפך לאבל ששונו. אניה מאייראפא הנתפשה מהשודדים, הובלה לאלגיער. מי יוכל לתאר את רגע השמחה, ביד מי להעריך את הרגש אשר היה בלב הנער האמלל, בראותו בתוך הבאים את אביו הזקן אשר אהבו כנפשו, וימהר אליו ויתודע לו. שניהם בכו ושמחו, אך ברגע הרימו את קולם בבכי תמרורים, צעקו מר על אסונם. הבן אשר ידע כי נבול יבול אביו הזקן תחת עבודת הפרך אשר

ישיתו עליו השודדים, גמר בלבו לשוב לעבודתו להיות עבד תחת אביו. ויתנפל לפני השודדים ויבך ויתחנן אליהם כי יקחו אותו תחת אביו. השודדים אשר מצאו בהבן מותר מאביו הזקן, יען היה עוד עול ימים ובעל כח, שמעו לקולו. אך המשלם לאיש צדיק כצדקתו, היטיב גם להנער חלף מדתו הטובה שהראה לאבותיו, כי כאשר שמע המושל מאלגיער את מעשה הנער וייטב בעיניו, וישלח אותו ואת אביו אל ארצם.

מה גדלה חובת הילדים, אף בעת שעולים על מדרגה עליונה, לכבד את אבותיהם, יורה לנו מעשה המלך שלמה, כאשר באה אליו בת שבע אמו לדבר אתו בדבר אדוניה, קם המלך מכסאו כאשר מצאנו במלכים (א׳ י״ט) ויקם המלך לקראתה וישתחוה לה וישב על כסאו וישם כסא לאם המלך ותשב לימינו. —

בני האהובים! שימו נא את המשלים הטובים בזכרונכם, כבדו את אבותיכם בעשירים כעניים, חכמים או בוערים, ואז תמצאו חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

המצוה הששית.

לֹא תִרְצָח!

דוא זאָללסט ניכט מאָרדען!

אַל תִּשְׁפֹּךְ דַּם רֵעֲךָ
לְכַפֵּר חַיָּתוֹ בְּיַד מְרַצַּחַת,
הֲלֹא אָחִיךָ הוּא קָרוֹב אֵלֶיךָ
לָמָּה תְמִיתֵהוּ, תּוֹרִידֵהוּ שַׁחַת?

הָרוֹצֵחַ שָׁלֵו בְּנַפְשׁוֹ לֹא יוֹדֵעַ
גַּם אִם לֹא תִגָּלֶה רָעָתוֹ,
כָּל־עֵת מוּסָר כְּלִמָּתוֹ שׁוֹמֵעַ
בַּאֲשֶׁר יָנוּס לְפָנָיו תֵּלֵךְ רִשְׁעָתוֹ.

השקפה!

חית האדם הוא אוצר גדול אשר נתן לנו אלהים לפקדון, ומחיבים אנחנו לשמרו בעינים פקוחות, ויהיה יקר ונכבד בעינינו, יהיה שמור לבעליו, עד אשר יבא האדון ויקח את אשר מסר לידינו, ואוי לאדם אשר יהין לשלח ידו במלאכת אלהים (דיא מאַיעסטאֶטס־רעכטע דעס אַלל־מאֶכטיגען אַנצוגרייפֿען), אשר רק בידו להמית ולהחיות, יעבור החוק הקדוש, ימעול מעל בד׳ לשבר כלי יקר אשר לא לו הוא. —

כל סגלת הארץ, למשל: כבוד־הון, אם ע״י מקרה היה לאין יוכל ע״י מקרה אחר לשוב. אולם החיים הוא אוצר נחמד אשר אין כל דבר שוה בנזקו ולא יוכל להמנות ע״י חפץ אחר. רוצח־נפש לא רק מפני אשר יקצר את הימים אשר היו יעודים לאנוש על הארץ, כי אם גם יגזל ממנו את כל השמחות והגיל אשר היה עוד ביכלתו ליחל עליהם בכל ימי צבאו, עד עת פקדתו, לכן יצעק דם הנרצח אל אלהים בקול מר כי יקום אותו, כדם הבל אשר הרגו קין כאשר אמר אלהים:

קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה!

(בראשית ה׳ י׳.)

ומה נורא הוא! אם אחרי מעשה הנבלה אשר עשה הרוצח יסרוהו כליותיו, תתעוררנה מחשבותיו הרעות, אם כהולם פעם יפעם בקרבו מוקד האש העצורה בחבו. בכל מקום אשר תדרוך כף רגלו לא ימצא מנוח, יפחד לקול עלה נדף, צלמי־בלהות יבעתוהו מבקר עד ערב, השנה תדד מעיניו, חזיון נורא יבעתהו, נקמת וקללת אלהים אשר עיניו תצפינה למרחוק כי תבואתהו יען יודע כי לא ינקה ד׳ את אשר ירצח את רעהו נפש, כאשר אמר אלהים:

„נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ!" —

אף לפעמים אשר נעלמו עקבי הרוצח ולא נודע שמו, הנה גואלי הדם וגם אנשים ישרים מאחינו בני ישראל אשר ירעה להם נפשם על שפיכת דם איש, לא ינוחו ולא ישקטו, יתאמצו ויתחזקו לחפוש ולחקור אחרי הרוצח עד אשר ימצא. וזה גם באור הכתוב:

שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם, בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ.

(בראשית ט׳ ו׳.)

שדם הנרצח ישפך בלב כל השומע, להעלות חמה וקצף על כל הרעה הגדולה הזאת, ותתמרמר רוחם לנקום נקם מהרוצח כי הדם שהוא הנפש צועק בקול מר צורח בלב הברואים. וזה שאמר החכם שלמה:

נֵר ד' נִשְׁמַת אָדָם חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן.

(משלי כ' כ"ז.)

והאלהים עשה את כל אלה, ונתן ביד האדם להתמרמר על העול והרציחה לשמור ולנצור את ברואיו מאבדן ושחת. ומה גדול עון המאבד עצמו (זעלבסטמערדער), המהפך אימת־מות לאהבת־מות (טאדעס־ליעבע). האיש העול הזה לא אמון בו (אונגלייביגער) יפון בישועת ובחסד ד', כי לוא רק רשף אהבה היה בלבו לאמונת ד', לא היה ביכלתו לשים כפו בנפשו לקפוד חיים אשר נתן אלהים בידו לשמרם, ולע"ז פקודה להשיבו לבעליו, לו עלתה ברעתו כי יש שכר ועונש לפעולת האדם, ושופט צדק משלם לרשע רע כרשעתו, לא היה סוגר את נפשו ביד בכור־מות, בטרם נקרא אל המלך למשפט. הפושע הגדול הזה יכיר את היד החזקה שם בעת יעמוד לפני כס־יה. — ועתה אין את נפשי להאריך במעשה הפגול, ואשוב אל המצוה לא תרצח. הרמב"ן הקדוש באר:

אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש! ותרגומו לפי באורו

(דיא פֿערגיעססונג דעם איגענען בלוטעס ווערדע איך אַהנדען)

האיש אשר ישפך את דמו עתיד לתת דין וחשבון.

שלשה סוחרי צאן נהגו כמאה צאן העירה אל השוק. על הדרך סרו למקום בית המבס ושלמו את מכסת צאנם, ואחרי אכלם את ארוחת הצהרים נסעו לדרכם. כארבע שבועות אחרי כן נמצא בהככר הזה גוף מת, טמון בין הסבך. ואף כי כבר רקב היה בעצמותיו, בכל זאת היו עוד אותות נכרים, כי לא כמות כל האדם מת, ופצעי ראשו הראו לדעת כי נהרג. כאשר באה השמועה לפני שופט הכפר צוה להביא את גוית הנהרג אליו. ואחרי אשר חפש השופט בבגדיו ולא מצא אף תמונת אות אשר תגלה שמו, וגם לא ידעו איש, צוה לפתוח את קבת הנהרג וימצא אותות רציחה. ואף אם בכל מכתבי־עתים נרשם תאר הנהרג ומראה בגדיו בכל זאת לא בא איש לגלות את הנסתר. השופט הישר התעצב אל לבו ותדד שנתו מעיניו ומנוחה לא היתה לו. כארבעה שבועות אחר אשר נמצא הנהרג הלך השופט כאור היום אל המקום אשר הנהרג נמצא, וחפץ להוכח אם לא יאונה ד' לידו דבר אשר תנחהו לעקבי הרוצח. ויהי כאשר בא אל המקום ויבקש בכל עבר ופינה, והנה בין הבכאים ראה דבר לבן, וילך שמה, וימצא מגלה קטנה בה כתובה מכסת הכסף אשר שלמו

שלשה הסוחרים בעד צאנם וגם מנין היום היה. השופט רכב אל בית המכס, ושאל את לוקח המכס, אם הוא כתב את המכתב, והשיב כי את המכתב נתן לשלשה סוחרי צאן אשר גם אכלו בביתו ארוחת הצהרים ונסעו מזה העירה. ומה אכלו? שאלו השופט. לא ידעתי, ענה האיש, אך אדמה כי אשתי עוד תזכר את האכל אשר נתנה להם. האשה נשאלה והשיבה כי שכחה אך כאשר באו על החשבון, כי היום היה יום הששי, ידעה על נכונה את המאכל אשר אכלו, יען ביום הששי לא תבשל מאכל אחר רק ארוחת ירק. ועתה זכר השופט, כי בעת שנפתח בטן הנהרג נמצא ירק בתוכו אשר עודנו לא היה אֻכָל, אז ידע על נכון, כי הנהרג הוא אחד מהשלשה סוחרי צאן, ומבלי תפונה הרגוהו רעיו. אך מה היה לו בהאותות האלה, אם עוד לא ידע איפה יבקש את הרוצחים. אך רוח השופט לא רפתה ולא נתן מנוחה לנפשו, עד אשר השיג את מטרתו. ויבחר איש נבון וחכם מכפרו, ויספר לו את הכל, ונתן לו כסף על הוצאת הדרך וגם סוס טוב, וצוהו לרכב ממקום למקום, לדרש ולחקר אחרי עקבי הרוצחים עד אשר ימצא אותם, גם נתן לו מכתב לכל ראשי בתי המשפט, באשר יבא, כי יעמדו לימינו ויצוהו אשר לא יראה לאיש את המכתב רק להשופטים. השליח החכם שמר את פקדת השופט, וכן רכב מכפר לכפר, ובכל מקום שאל את היושבים שם, אם לא ראו אנשים כתבנית אשר תאר להם, ואנה רכבו מפה, וכן בא עד עיר האמבורג, ואף אם יפון אם יצליח ד' דרכו בעיר הגדולה הזאת בכל זאת לא הרף ידו מלהוסיף לחקור. והנה הקרה ד' לפניו את אשר לא שער בנפשו. ההשגחה הוליכתהו פתאם אל בית מלון אשר אחד משני הרוצחים היה שם, ואחרי אשר שאל את בעל המלון על חדשות העיר הלך החוצה וירא מול הרחוב מרתף (קעללער) אשר האנשים העלו יין מתוכו, והנה אחד נשא סל עם בקבוקי־יין, הכרת פניו ענתה בו כי לא מהעיר הזאת הנהו. וכאשר שאל את פי בעל הבית ואת כל העומדים שמה מי הוא זה, ויען בעל הבית כי זה ועוד שנים אתו באו יחד זה כשני שבועות מעיר טהירינגען, זה עבד בבית אדון אחד והשני מלח על אנית שר החובל פערדינאנד. בשמעו כי באו מעיר טהירינגען רץ מהרה אל שופט העיר, והראה לו את המכתב ואחרי אשר אחד מהשלשה נאסר בכבלי ברזל והושם בבור, הודה עלי פשעו באמרו: רואה אנכי כי אצבע אלהים הוא, כי מיום עשיתי את הנבלה נקמת אלהים תרדפני, רוחי לא תרגיע וטוב לי מותי מחיי. גם הרוצח השני נתפש. השליח הטוב והחרוץ נסע עם שני הרוצחים ועם אנשי החיל אשר שמרו אותם, להשופט. ואחרי אשר הודו עלי חטאתם, כי עוד בבית

המכם רבו עם הנהרג וביער הרגוהו, נתלו על העץ. מי אשר יקרא את המעשה הזה יזכר את דברי דוד המלך ע"ה:

אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח.
(תהלים קל"ט ז.)

סוחר אחד באבנים טובות נסע בדרך, ויקח אחד ממשרתיו אתו לשרת לפניו, וזה חרש מחשבות און להרוג את אדונו ולבוז את הונו, וכאשר ירד אדוניו על הדרך מעל סוסו לקח העבד את קנה־הרובה אשר היה אתו ויורה עליו וימיתהו ויקח כל הפנינים והאלמוגים ושארי אבני חפץ אשר היו אתו וגם כסף רב, וישם אבן גדולה על צוארו וישלך את גויתו במים אדירים וימכר את הסוסים וימלט עם אוצרו השסוי לארץ אנגליה. — שם החל לעשות מסחר קטן, למען לא יתראה כבוד עשרו ולאט לאט הרחיב את מסחרו, עד אשר נודע לעשיר גדול ואיש־שם, וכל מכיריו חשבו כי ע"י חריצותו ועמלו ביגיע כפיו עשה את כל החיל הזה וישא בת איש עשיר אחד מאנשי־שם מהעיר הזאת. כל העדה כבדו אותו וכן עלה מעלה מעלה עד אשר היה שר העיר (בירגערמייסטער) וכן עסק בצרכי הצבור באמונה, ואנשי העיר הללו בשערים מעשיו.—

אנשי העיר חשבוהו לאיש מצליח ישר פועל צדק, אך כן יחרצו האנשים אשר יראו רק לעינים, אשר לא יוכלו להביט קרב ולבב עמוק, אך שר העיר לא ידע טובה בנפשו, הצלחתו וכבודו לא יכלו לגולל את אבן המעמסה מלבו, כליותיו יסרוהו בכל עת, רשעתו עמדה כצר נגד עיניו, ותזכירהו כי רציחה וגזלה היו אבני הפנה לרוב עשרו וכבודו. הרעיונות האלה מלאו תמיד את לבו במורא ופחד ולא מצא מנוחה, לחנם עמל לגרש את זכר העבר מעל פניו, לשוא בקש להפיל תרדמה על מעשו הרעה, אך המעשה לא יישן כי אם ינום עד בוא העת לעורר לאבד את הפושע. — ביום אחד ישב השר על כס־המשפט, והאזין את דברי בן־עול אחד אשר נאשם כי הרג את אדוניו, העדים ענו נגדו ונמצא אשם. השופטים אשר ישבו שם זה כבר חרצו את משפטו כי הורג נפש הוא ומות ימות. ועתה חכו עוד על שר העיר כי יחרוץ את משפטו למות. אך הוא ישב כאבן דומם, ולא יכול לבטא דבר מפיו, כי עתה התעוררה בקרבו תבערת־האש אשר רק גחליו עממו ובדשן כסו. מחשבות לבו ענו אותו לאמר: איך תוכל לענוש את העול הזה על רשעתו

אשר עשה, אם אתה לבדך רוצח הנך וידיך מגואלות בדם רעך ? כל הנקהלים עמדו ומצפים כי יוציא את משפטו, אך הוא לא יכול לפתוח את פיו, רק שנה את צבע פניו, וכל העם רואים כי מלחמה כבדה שוררה בקרבו. — ועתה קם מכסאו והעמיד אותו אצל הנאשם וידבר אל השופטים כדברים האלה:

שופטים נכבדים! עיניכם תראינה היום דבר נורא אשר נקמת אלהים תלויה בו. זה שנים רבות אשר טמנתי בחבי את מעשה רשעתי, והיום בא העת כי אוציאה לאור. —

היום הזה אני מעמיד לפניכם עוד רוצח גדול מהאיש הזה אשר רצח נפש. הביטו וראו עלי, הנה הכרת פני תענה עתה בי, כי חוטא ופושע הנני. ועתה החל לספר את אשר עשה, ומה גם את חטאת־המרי ומרדו באדונו אשר הגדיל לעשות עמדו, ובטח עליו בכל קניניו. ויספר איך עד עתה בחנף ומרע לבש מלבוש־כבוד להונות את בני אדם לקנות לו שם טוב. „ועתה — הוסיף לדבר — אך עתה כאשר עמד האמלל הזה לפני השופטים התעורר רוחי בקרבי על מעשה־פשעי (פערברעכער־רישע טהאט), הזכירוני את הנבלה אשר עשיתי, חצי שדי נחתו בי. ועתה איך אוכל לענוש את זה על חטאתו, אם חטאתי נגדי תמיד. והנה ידעתי כי לעולם לא אוכל היות חפשי מפחד לבבי, לכן למשופטי אתחנן, את דבר־בליעל אשר עשיתי נגד איש חסדי לענוש אותי נגד כל העדה, ועתה הנני מתודה לפני בורא העולמים ולפני כל המקהלה כי רוצח הנני ובקשתי שאכרת מארץ חיים.“ השופטים מלאו את חפצו, וימת בלב נשבר ונדכא ובתשובה שלמה.

המצוה השביעית.

לֹא תִנְאָף!

דוא זאָללסט ניכט עהעברעכען!

אַל תִּתְמַכֵּר לְתַאֲוָה נָכְרִיָּה
דְּבָרָהּ מָוֶת קֶטֶב בְּעִקְבֶיהָ
כְּרֶגַע תּוֹרִיד שְׁאוֹל תַּחְתִּיָּה
בְּאָבִיב הַחַיִּים הַשּׁוֹגִים אַחֲרֶיהָ.

עוֹד בַּנְּעוּרִים בִּימֵי הָעֲלוּמִים
אַל יְפַתֶּה לִבְּךָ מֵחֵלֶק שְׂפָתֶיהָ
כִּי תָפְתָּה עָרוּךְ חֲלָלָיו עֲצוּמִים
לֹא יָשׁוּבוּ כָּל־בָּאֶיהָ.

השקפה!

האהבה אשר בין איש לאשתו, היא אוצר גדול, שלום הבית אושר הנפש, אך אוי אם הקנאה תכה שרש בלב הבעל, רשף האיבה לא יוכל להכבות רק בנקמה כאשר יורנו המוסר בספר משלי:

כִּי קִנְאָה חֲמַת גָּבֶר וְלֹא יַחְמוֹל בְּיוֹם נָקָם.

אייפערזוכט איזט דער גרימם דעם מאַננעס, דער קיינע שאָנונג קעננט אַם ראכעטאַגע. –

שלום הבית כעשן יכלה, השלוה תאבד לנצח. — מה גדול עון שניהם, אם ביתם על יד בן עולה יהרס! האיש הפושע הזה, לא רק כמפריע־שלום בין איש לאשתו יחשב, כי אם גם כרוצח נפש בעיני כל הנהו, יען יהרס את השתות אשר בנו השנים, משבית מנוחת אנשים אשר דרו באהבה ואחוה ורעות, ולא רק מהם יגזל ברשעתו את הצלחתם, כי גם צאצאיהם על ידי זדונו ילכו בתהו ויאבדו, כי משרש נחש יצא צפע, מעשה אבות ירשו בנים, ילדים כאלה בעבור חנוכם הרע לפורצי פרץ אנשים רעים וחטאים יגדלו, ועליהם כתב המלך שלמה החכם ע"ה באמרו:

דּוֹר אָבִיו יְקַלֵּל וְאֶת־אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ.

איין געשלעכט דאז זיינעם פאטער פלוכט, אונד זיינע מוטטער ניכט בעגריססען קאַנן. —

פורץ גדר כזה אם כבודו לעפר ישכון, אז גם יקוץ בחייו, ולא אחד בלבד יבחר מחנק נפשו, על אשר יסרוהו כליותיו בעבור פשעו אשר עשה. —

בבית עשיר אחד נפתה אמה אחת ותהר לזנונים ולא ידע איש בלדתה. מפחד הבושה חשבה מחשבת און להמית את פרי בטנה ותקח את הילד ותשליכהו אל תא ריק אשר היה נצב על היאור למען ירחצו האנשים שמה, ותאמן כי נפש הילד באה בתהום, אך לא כאשר זממה המרשעת כן היה, כי תחת התא היו מוצקים שני בדי ברזל והילד נשאר תלוי על הבריח. משרת אחד אשר שמע קול בהמים בלילה, ספר לרעהו וילכו שניהם אל היאור עם אבוקה בידם ויראו את הילד מרחף ברוח על פני המים, וכמעט חשבו כי לא יוכלו להציל את הילד ממות, אך עבד אחד השליך את נפשו מנגד ויעמד סלם ערוך על הבדים וירד עליו ויבא את הילד שלם בלי פצע, וכאשר שמע בעל הבית את הדבר, חקר ודרש עד אשר מצא מי היא אם הילד, אשר גם היא הודה על פשעה. ואף אם בת־מות היתה יען מגמתה היתה להמית את הילד, אך מחמלת

השופטים עליה השאירו אותה בחיים. כאשר הגיע הנער הנקרא בשם ראובן לעשר שנים, מתו אבותיו אשר אמנו אותו, ויחמול עושה־מנעלים (שוהמאכער) עליו ויקחהו לביתו, בחשבו ללמדו מלאכה, אך כאשר לא היה לאל ידו להפיק את מחשבתו, דבר עם איש אחד אשר לא היה לו ילדים, כי יקח את ראובן לו לבן, ויאות האיש לאספו לביתו, אך הוא עבד בו בפרך ועל כל דבר נקלה הכהו מכת מות וקראו ממזר, ובעבור זאת היה לפרא אדם, בן מרי וקשה עורף, בכל זאת היה בבית האכר שש שנים. פעם אחת צחק עם רעהו במשחק העגיל ויצלח לרוב, ויחר אף הנערים על הצלחתו, וימאנו עוד לצחק אתו באמרם, כי משל ההמוני אומר אשר הצלחת הממזרים גדולה מהצלחת הילדים הכשרים, ויחר אף ראובן ויאחז עגול אחד וישליכהו על ראש המנדף, אשר נפל לארץ ויתעלף, וכאשר דמה ראובן כי הרג את רעהו ברח לנפשו, וכן רץ ארבע ועשרים שעות מאין הפוגות יען פחד לבל ישיגוהו הרודפים. בלילה בא אל בית מלון אשר בתוך יער גדול, רעב צמא ועיף, במורא שאל את בעל המלון אם יש מקום ללון ואחרי אשר השיב בעל המלון „יש" צוה להביא לו כד שכר ולחם. בעת הזאת באו הביתה עשרים פוחזים ושלשה נשים עם כלבים גדולים, ראובן נלחץ אל הקיר לבל יראה, אך האורחים ראו אותו. מאין אתה נער? שאלוהו, ויאמר להם את המקום מאין בא, ואנה תלך? הוסיפו לשאלהו. זאת עוד לא ידעתי, השיב ראובן. מדבריו ומיראתו הבינו, כי הנער עשה מעשה רע ומפחד נמלט מביתו, האורחים האלה היו רוצחים, וכאשר ראו את ראובן איש צעיר לימים, בריא וחזק, גמרו אמר לכרות ברית אתו ולקחתו בתוך חברתם, וכן הוסיפו לדבר אתו, לחקור ולדרוש היטב אם לא עשה דבר פשע וכאשר אמר אליהם כי חף הוא מפשע! אמרו כי יסגרוהו בידי השופטים. כשמוע ראובן את אשר בדעתם לעשות לו, נפל פחדם עליו ויתנפל לפני הרוצחים ויתודה כי הורג נפש הוא. ראש המרצחים (רייבערהויפטמאנן) העלה מורך בלבו לאמר, אם ימצא יתלה על עץ, וכאשר ראו כי נוע ינוע הנער מאימת המות כאשר ינועו עצי יער מפני הרוח, דבר אליו הראש, אך אם אקחך תחת סתרי אז לא יאונה לך דבר רע, אולם בזאת אאות להצילך ממות, אם תשבע לי כי לנצח בל תעזבני ולא תלשין אותי ואת רעי. ראובן הבין עתה כי ביד מרצחים הוא, מלחמה כבדה שררה בלב הנער שעות אחדות, אך המבוכה והספק גברו ויתקע כף עם המרעים ויאכל וישתה אתם וישבע להם אמונת־נצח, אחרי כן הלך אתם, שבעה שבועות לא עזב את היער ואף אם בקש תחבולה איך לברוח מהשודדים אך השודדים לא משו עיניהם ממנו   ויהי היום ויקרא אותו ראש הרוצחים אליו ויאמר: אחי! היום תראה את גבורתך. ראובן פחד מאד מדברי הראש, אך

רעיו אמצו את רוחו וידברו על לבו ויתנו לו יין שרף לשתות ויקחוהו אתם ויוליכוהו אל אם הדרך ויצוהו כי יעמוד שם והמה ארבו תחת העצים. כאשר רפה היום לערוב, ראו אשה באה על הדרך ויאמר אחד מהרוצחים הנה הרוכלת (קרעמערין) באה עתה מן השוק ובלי תפונה יש שקלים הרבה באמתחתה, ועתה אמר ראש המרצחים אל ראובן: מהר והראה את אותותיך, חזק ואמץ, תפוש את האשה ושאל ממנה את כספה, ואם לא תאבה לתת בטוב לבב הכה אותה לארץ, אל ירך לבבך, כי כן תמצא חן בעיני.

בבכים בשלית נפל ראובן על האשה ויצעק בקול: מהרי ותני לי את כספך, וכאשר הפצה לברוח שלף את חרבו ויכרית את ראשה, ברגע הזה באו אכרים אחדים מהכפר, וכאשר מרעיו נמלטו על נפשם חפץ גם הוא לברוח, אך כחו עזבהו, ולא היה לאל ידו לעזוב את מקומו. האכרים תפשוהו ויוליכוהו אל כפר הסמוך לפני השופטים, וכאשר הוא לבדו ספר את אשר עשה הושם בבית הכלא. ואחרי אשר הוסיפו השופטים לחקור ולדרוש בהדבר, נודע להם כי הנרצחה אם הרוצח היתה. — שופט צדק! מה גדלו מעשיך! אתה יודע תעלומות סתרי כל חי, אין כל דבר נעלם ממך, תפקוד עון אבות על בנים. הנה האשה הזאת עוד לפני עשרים שנה היתה בת־מות יען הוה את נפשה להמית את בנה. בעת הזאת נמלטה ממות ויצאה לחפשי ועתה לקחה שכרה על ידי בנה.

המצוה השמינית.

לֹא תִּגְנֹב!

דוא זאָללסט ניכט שטעהלען!

רְכוּשׁ רֵעֲךָ, הוֹנוֹ וַעֲצָבוֹ,
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לְךָ כָּל־הַיָּמִים;
חַכֵּה עַד תִּתּוֹ לְךָ בְּטוּב לְבָבוֹ,
וְאַתָּה אַל תִּשְׁלַח יָד כְּאִישׁ דָּמִים.

הוֹן בְּלֹא מִשְׁפָּט עַד מְהֵרָה יַעַזְבֶנּוּ
לֹא יְשַׂמַּח אֶת בְּעָלָיו
שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ תַּעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ
עוֹד בְּיַלְדוּתְךָ שְׂטֵה מֵעָלָיו.

השקפה!

המצוה השמינית תאסר לנו לקחת את כל דבר זולתנו מבלי ידיעתו, בערמה, בסתר, או ע"י חמס. שלשת הפשעים האלה נקראים בשם. אם יקח איש דבר מרעהו בערמה אמרו ע"ז חכמינו ז"ל: בערמה (בעטרוג) בסתר היא גנבה (דיעבשטאהל) (בחמס) היא גזלה (רויב). ועתה נרחיב את באור המצוה הזאת. אם נשים עינינו לדרוש ולחקור על כל הבאות מדבר גנבה, אז נראה לדעת כי כגנב כרוצח באור אחד לשניהם, לפעמים אנשים זכים יאשמו בגנבה על עון אחרים, ברזל תבא נפשם, וימים רבים במאסר יתעטפו, הגנב יאשים כעת את בני ביתו, משרתיו, ולפעמים את ידידו אשר אהבו כנפשו אשר מעולם לא היה בדעתו לשלוח ידו במלאכת רעהו. האמונה אשר היתה לו עוד לבני ביתו ואהבתו לרעו הישר, תשרשנה עתה מלבו ע"י הגנב הנסתר, לא פעם אחת יבא איש נקי בידי השופט, כמה פעמים עת עוד העם בחשך הלכו, נלחץ איש צדיק מחרפת המאסר מיסורים ופגעים רעים להתודות על חטא אשר לא חטא, ונחרץ עליו משפט מות, וימת כבן עולה. ואיך ישבר לב הגנב בקרבו אם ע"י דרישה וחקירה ימצא הגנב אשר בידו הגנבה, איך תבכה נפשו במסתרים ותשתוחח עליו בידעו כי על לא חמס בכפם האשים אנשים ישרים; יגון ואנחה יכלו את בשרו, תקלל חלקתו בארץ, בכל עת נכון הוא לפיד, וימות ע"י יסורים וחלאים רעים. ועתה האם אין כגנב כרוצח משפט אחד להם? לפעמים איש ישר אף אם לא נחרץ עליו משפט מות ולא היה אסור בבית הכלא רק יען חשבוהו האנשים להגנב הנסתר ובעבור חלול כבודו, ימיו נועכו, ששון ושמחה מנו ינוסון, במהרה תקפד חיתו מרוב שיחו וכעסו, ועודנו באבו יקטף מארץ החיים, ועתה האין זאת רציחת גוף ונשמה? ועוד יותר מזה תורנו התורה הקדושה בהמצוה „לא תגנוב", כי על כל דרך וסבה אשר נתחכם לקחת דבר מזולתנו ע"י ערמה היא גנבה, כי באר היטב אמרה התורה הקדושה בספר ויקרא (י"ט י"א): לא תגנבו ולא תשקרו איש בעמיתו, ומזאת נשכיל כי גם דברים הנוגעים במסחר וקנין, כמו איפה קטנה, מאזני מרמה להונות, לקנות דבר גנבה, לעשוק שכר שכיר מבלתי שמור מוצא שפתיו ועוד עניני אי־מוסר גנבה הם.

בארץ צרפת היה איש אשר נסע מעיר לעיר מכפר לכפר עם ערבתו ואתו שני כלבים גדולים אשר נשאו חלק מהמרכלת על שכמם ובעבור זאת נקרא הרוכל הזה בשם חובש־כלבים (הונדע־זאטלער).

אשה צעירה לימים אשר חשבוה האנשים לאשתו נלותה אתו בכל דרכיו. ואף אם לא נתחשב למין הקדושים אשר בארץ, בכל זאת לא יהין איש לאמר עליו, כי בן עולה היה. בעת ההיא גר בכפר קטן איש אורג פשתן עם ששת ילדים, האיש הזה היה עני גדול מאד, היה יוצא ונכנס בבית האורג ולפעמים לן בביתו, ובעת שפך העני לפניו את מרי שיחו האזין בחמלה את דבריו והבטיחו כי יבקש תחבולה להיטיב את מעמדו הרע. ויהי היום אשר צרת האורג נגעה עד נפשו, כי היה לו לשלם היום עשר כסף, וידע על נכון אם לא ישלם היום, יקח את משכבו מתחתיו. כגבר עברו יין ישב שחח במר נפש תחת כסא־אורגו, אשתו בכתה, הילדים צעקו ללחם, והנה הרוכל בא הביתה, וכאשר שמע את שועת העניים אמר אל האורג, הנה עתה אחישה לעזרתך בדעתי ללכת אל אחד מקוני הטובים, לקחת מידם מלסת כסף, ואחרי כן אביא מרפלת חדשה, לך עמדי, עזב תעזב עמי לשאת את המרכלת, ואנכי אשלם משכרתך בכסף מלא, ומה גם בידעי כי מבין הנך בדרך מסחר וקנין ותוכל להועיל לי במסחרי, מהיום והלאה אקחך עמדי, ואבטיחך כי מהעבידה הזאת במהרה תוכל לכלכל את בני ביתך כממעשה אירגך, והנני רואה כי לא עת דברים עתה רק לעשות מה לחלצך ממצר, ובעבור זאת אל נתמהמה, ונלך, מבלתי זאת לא היה בדעתי הלילה ללון בביתך, אשתי נשאר פה עד נשוב.— ויאות האורג ללכת אתו. הרוכל צוה להביא לחם ושכר ויאכלו וישתו, הילדים לא בכו עוד, ואחרי אשר אכלו ושתו הלכו שניהם לדרכם. היום רפה לערוב, והמה באו בתוך יער אחד, והנה הרוכל עמד רגעים אחדים ושרק ארבע פעמים חזק מאד, האורג השתומם על השמועה, כי לא הבין מה זאת ואחרי כן הלכו מזה, וישמע האורג קול צעדים בין הבכאים מכל אפסים ויחרד מאד ; ומה גדלה מבוכתו כאשר ראה תשעה או עשרה פוחזים באו מתוך העצים ויעמדו סביב הרוכל, ויקראו בקול : ברוך בואך ! חובש כלבים ! ברוך בואך ! איפה היית עד היום ? ומי הוא זה ? שאלו אותו. — „רע חדש, ענה, עניות ומקרים רעים הריקו את אמתחתו עד היסוד, ועתה את נפשו למלאותה מאמתחות אחרים, אנכי ערוב בעד אמונתו, כי ידעתיו זה ימים רבים.“ אם כן הוא, נדרוש בשלומו ! קראו כלם, ויאחזו את יד האורג ויניעו אותה לאות הברית החדשה הכרותה ביניהם. עתה הבין האורג כי בתוך פושעים הוא, ויחרד חרדה גדולה עד מאד, כי זאת לא עלתה על דעתו, כי הרוכל ייטיב את מעמדו על דרך זה. מה נשבר לבו בקרבו, מה מאד נכספה נפשו לשוב אל סכתו העניה, ולו לא ירא לנפשו, כי עתה הגיד להרוצחים כי תועבה לו מעשיהם. בכל מאמצי כחו טמן יראתו ושנאתו בחבו ובפנים צוהלים תקע להם את

כפו, ויתן להם את ברכתו שלום, והבטיחם כי יתאמץ בכל כחו להיות להם לעזר ולהועיל בכל דרכיהם.

הרוכל היה ראש הפושעים, ועתה סדר להם את עבודתם בלילה הזה ויאמר: ידעתי כי רק מרחק שעה אחת מפה גר בעל־רחים איש עשיר גדול מאד, ולפני שלשה ימים קבץ את נשיו שלשת אלפים כסף. לכן לכו שמה והביאו את הכסף. וייטב הדבר בעיניהם וילכו. ולמען לא יכירו אותם כל רואיהם התחפשו באפר על פניהם, ויגמרו אמר לאסור את בעל־הרחים ובני ביתם, ואם יעמדו נגדם לא ישאירו בחיים כל הנמצאים. משמרת האורג אף אם נקלה היתה, בכל זאת פג לבו ממורך ופחד, אך לא הראה את פחזו ובחנופה הבטיח את מרעיו, כי עיניו תהיינה פקוחית, וכאשר באו להרחים הציגו את האורג לשומר־הפתח. הגנבים חתרו בהרחים, בעל הרחים ואשתו נאסרו באכזריות חמה, אך הגנבים לא מצאו את אשר בקשו, כי שלשת אלפים הכסף לא היו בבית, ויצררו את הכל אשר מצאו וישימו באמתחתם, ואת האנשים עזבו אסורים וילכו לדרכם. בהיער חלקו את השלל ביניהם ויפול להאורג על חבלו חמש עשרה כסף. המרצחים שטו ביער והאורג שב עם הרוכל לביתו. ואך היו שניהם באין עד, הוכיח האורג את דרכו על פניו וידבר אתו קשות לאמר: לו רק היה במחשבתי כי תארח לחברה עם פיעלי און ומהם יבא עזרי, כי עתה בחרתי לבקש על פתחי הנדיבים לכלכל את בני ביתי, מלעשות נבלה כזאת. גם את חמש עשרה הכסף לא אבה לקחת, כי הוא כסף גזלה אשר יציקנו יותר מהרעב. ועד יום מותי לא אשכח את הלילה הזה, וסהדי בשחק כי רק האהבה לחיים והדאגה בעד בני ביתי אלצוני להיות עזר למעשה הרע. — הרוכל שמע את דבריו וישחק: את הכסף לא לקח מיד האורג ויאמר לו: קחם נא! גם אנכי אדע כי הכסף תועבה הוא לך, יען רכשתו במורא. אך זכור נא, כי בהכסף תוכל להציל את נפש בני ביתך לבל יגועו ברעב, מה תאמר אם עתה תשליך את הכסף מידך, הישוב לבעליו? מה תחפץ ביראתך כסלתך בחזק יד לעשותך לאיש עני ונדכא? יהי כן: אנכי הוריתי לך את הדרך אשר על ידו תוכל להושע ולהחלצך ממצר, אך לא בחיל ובכח אעמוס את הצלחתך על שכמך רק זאת חרות על לבך פתי: השמר לך מכל אשר ראית ושמעת מדבר דבר, ואך הוצאת מלבך מלה אחת ידוע תדע כי סבתך תשרף עליך ולא לבד קדקדך ימחץ, גם אשתך ובניך לעיניך יחנקו! ראה אם אתה תאמין באלהים או באיזה רוח־משחית אשבע לך בשם שניהם כי לא יפול דבר מכל אשר דברתי!

ונקל הדבר לעשות ביד ארבעים או חמשים פוחזים אשר לא ירגזון לא מאמת המשפט, ולא מפחד התליה. —

את הדברים האלה דבר בן בקול ענות גבורה ובעזות, וכל השומע ידע על נכון כי הרשע הזה אשר נשבע להרע לא ימיר. והאמלל אשר דאג לנפשות ביתו יותר מבעד חיתו, כמס הסוד עמדו, גם לרעיתו לא ספר את אשר קרהו. בכל עת אשר הרוכל בא לביתו נפלה אליו אימה חשכה; ואם שאלהו הרוכל בשחוק, אם עוד יתאוה תאוה ללכת אתו, לא ענה דבר, רק אמר בלאט: ד׳ ישמרני! „הכד הולך אל הבאר עד שישבר!" יאמר משל ההמוני. אחרי זמן קט נפל הרוכל בידי השופטים ואף אם כחש על כל דברי הפשעים אשר אשמוהו, הובא בבית־היסורים, יען היו עדים רבים אשר ענו כחשו בפניו, אך הוא סבל את כל המכאובות והעפיל בדבריו כי חף הוא מפשע ועתה כאשר כל כלי־היסורים לא הצליחו נגדו להוציא האמת מלבו, יצא חפשי, ועוד נתנו בידו מכתב־תעודה כי על חנם בלא דבר ישב בבית־הכלא. — בדעתו החזקה לשוב אל מלאכתו הראשונה, רק בהשכל ובעינים פקוחות יותר, בא אל בית משתה־יין אשר זה מימים קדמונים סר שמה. ויען היום היה שוק בהעיר, מצא שם אנשים רבים, גם אחדים ממכיריו, אשר סבבוהו וישאלו אותו איך היה הדבר. ועתה החל להלל את נפשו בנקיון כפו, וכאשר סבל את כל המכאובות אשר נעשו לו חנם, גם הראה את המכתב אשר בידו מיד השופט הגדול ושפך דברי בוז וקלון על השופטים, וכל השומע את ספורו חמל עליו ויקנה מידו ממרכולתו. אך בתוך האורחים ישב איש אחד בחדר מיוחד אשר נעלם היה מעיני הרוכל, בבית האיש הזה באו לפני שנה גנבים וגנבו דים, ועד עתה לא נגלו עקבי הגנבים, ועתה ראה כי הרוכל ואשתו נושאים בגדים אשר לו ולאשתו היו, וירץ מהרה מבלי ראותו איש מהחדר והביא אתו ממשרתי המשפט אל בית משתה היין. הרוכל ישב על השלחן והיטיב את לבו ביין ובשכר, ויפשק את שפתיו לתנות צדקתו ויושר לבבו, והנה פתאם באו אנשי המשפט וישימו את ידם עליו. הרוכל נבהל, וגם כל היושבים סביביו חפצו לדעת את סבת הדבר, וכאשר בא לפני השופטים שאלוהו איפה קנה את הבגדים, ואף אם עשה עצמו כאיש לא יודע ולא יבין את השאלה, נלחץ היה שנית לשוב אל המאסר, אשר עזב זה לפני ימים מעטים. אשמתו היתה עתה חזקה מקדם, יען לא היה לאל ידו להראות מאין באו אליו הבגדים, וכאשר הוסיפו לענות את בן־העולה הודה על חטאתו. השופטים שמעו ממנו מעשים אשר עשה, כל השומע תסמר שערת בשרו, ספר כי זה ימים רבים הוא עוסק בגנבה וגזלה; לפעמים עם מרעיו פועלי און, ולפעמים

לבדו. אך כל אלה לא היו עוד כל פשעיו, כי הרשע האכזר רצח נפשות אין מספר, וגם את אשתו הראשונה. ואחרי אשר עלה ביד השופטים לדעת את כל רשעתו, בקשו ממנו כי יגלה גם את שם רעיו עוזריו, אך זאת לא עשה, באמרו שלא ידע את שמם, וגם מקום מושבם נעלם ממנו, יען תמיד התאספו אליו בהיער, וגם הבטיח כי לשוא יעמלו המבקשים את נפשם כי לא ימצאו אותם, יען החליטו ביניהם, אם יתפש אחד מהחברה עד מהרה יעזבו את הארץ. — ואף אם השופטים לא האמינו לו, בכל זאת לא שנה את טעמו, וכאשר הפחידוהו ליסרו כפלים ולענותו, אמר, כי רק שם איש אחד ובית מגורו אוכל להגיד לכם, ואדמה כי בביתו הוא וזה היה רעי הנאמן מכלם וכי היא האורג הישר. —

על אשמת־השוא הזכל האמלל לבית הכלא. אשתו נפלה אחורנית יתעלף, ילדיו צעקו ובכו לפני משרתי בית המשפט כי יתנו את אביהם לחפשי. אך הוא נסחב אל בית האסורים כפגר מובס, וכאשר בא לפני השופטים ספר איך הרוכל הינה אותו ותחת להביאו בין סוחרים ונכבדי ארץ כאשר הבטיחו בחמלתו עליו, הוליכהו אל חבר שודדים אשר מפחד לנפשו נלחץ להיות עזר למעשיהם הזרים, אך זאת היתה הפעם הראשונה והאחרונה, אשר ארח לחברה עם פועלי און, ומהיום ההוא לא ראה את פניהם. ויען דבריו היו שונים מדברי הרוכל, הציגו אותו נגד האורג, כי יגיד לו על פניו דרכו. כעמוד - שיש עמד האורג בשמעו את השקרים אשר בדה שנאו עליו ויבך ויתחנן מר לפני השופטים, כי לא יתנו אזן קשבת לאיש המרמה וישא ידיו השמימה וישבע כי שקר דובר הרוכל. אך הרשע הוסיף להרשיעו באמרו, כי לא אחת ושתים עזר לו בדבר גזלה וגנבה, ויען האורג ענה כחשו בפניו, ענו גם את נפשו בפגעים רעים עד אשר לא יכול לנשוא את כל המכאובות והודה על הכל אשר נשאל, אך אחרי אשר נפתחו הרצובותיו שב לדבריו הראשונים כי לא ידע כל עולה בנפשו. אך השופטים לא האמינו לו ויחרצו את משפטו לתלויה והשני ימות ע״י האופן, הרוכל כאשר שמע את אשר נחרץ עליו שחק בלעגו, אך האורג צרח בקול מר ויפרש את כפיו על צרת אשתו וששת ילדיו. — אשתו השיגה בעמל רב את החפשה מיד השופט הגדול שלש פעמים לראות את פני בעלה בהמאסר, ראתהו מתוך המכאובות והיסורים בשובו מחדר־היסורים אל בית הכלא, ודמה נשפך כמים ותצעק בקול מר ודמעותיה יכלו לשחק גם אבן לעפר, עוד היה נס גדול אם מרוב יגון ואנחה מכאב לב, מהפחד אשר ענה אותה ביום ובלילה מאין הפוגות, מצרה, מעניות, מעבודת הפרך, כי עוד יכלה לעמוד על רגלה. בתוך הצרות האלה נשארה לה עוד נחמה אחת קטנה, כי חבתה

שהשופטים יכירו עוד את צדקת בעלה ויתנוהו חפשי. אך כאשר בא היום כי יהרג, וכשו־אתה את שני האסורים אשר הלכו תחת המשמרת בחרבות שלופות אל מקום המשפט, ובפעם האחרונה חבקה את בעלה, היתה כמשגע ממראה עיניה ותקח את ילדה הצעיר על זרועה, ואת הנשארים אתה, ותמהר אל ארמון קצין העיר ותתחנן כי יתנוה לדבר אתו. השומרים אשר חשבוה למשגעת מאנו לתתה לבא אל החצר, אך אשה רחמניה אחת אמרה לה בלאט, כי אשת הקצין בהגן, בכל כחה דחקה את עצמה ואת ילדיה אל תוך הגן ותפול לפני הקצינה על פניה ובדמעות עיניה בקשה חסד, ותשבע בילדיה האמללים אשר היו אתה ובאלהי אמן ובכל הדברים הקדושים להאדם, כי תאות להראות לה מדת טובה להציל את אשה הזך ממות. הקצינה היתה אשת חן וישרת נפש, דמעות העשוקה נגעו עד לבבה, שועת הילדים הנכונים להיות יתומים עלה באזניה, ותמהר אל ארמון בעלה ותתפלל לפניו בעד חיי האורג. הקצין הקשיב לקול תחינתה, ויתן צו למשרתו, כי יבחר לו את הסוס הקל ברגליו, וכנשר ידאה אל מקום ההרגה, בדבר הקצין לאמר למלאך המשחית כי ירף ידו, גם הקצינה החליטה להרוכב את פקדתה כי ימהר בכל כחו. —

האורג האמלל הזה בברכים כושלות עלה על הסלם, והנה מרחוק דבר לבן מרחף ברוח וקול ענות גבורה נשמע מרחוק: מטעם הקצין הנני בא, חכו כמעט רגע! וברגע וישמיע את הבשורה הטובה. האסון נהפך לששון, אין לשער שמחת כל העם הרואים את הפדות. מכל העומדים לא נגעה כן התמורה ההיתה פה, כאשר נגעה את לב הרוכל הערל הזה, אשר זה לפני רגעים אחדים כחש באלהי ממעל ובהשגחתו במאסרו, אם בא אליו הכומר (הדואג־נפש) וידבר על לבו כי ישוב מדרכו הרעה וינחם על מעשיו הרעים, השיב, כי לא אשה זקנה הוא רק גבר ואימת מות לא תניע את רוחו הקשה מלעמוד במרדו. עת השופטים שברו עליו את מטה הזעם שחק על פניהם, ועל הדרך למקום המשפט צחק מהמית האנשים אשר התאספו ומהרעדה אשר אחזה את האורג. כן היה כבד לב עד המקום אשר ימות, פה עמד וראה איך האורג עלה על הסולם, לא שנה את צבעו, בהכרת פניו עוד לא נראה אימה, עוד קם הכן כתורן ובגבה עינים ורום לבב הביט אל התלויה. אך כאשר נשמע קול מבשר הצלת האורג פני החומס חורו מחיץ טיח־לבן ויצעד אחורנית ויקרא: אכן יש אלהים בשמים ובארץ וההשגחה אשר עד עתה לא נתתי אמון בה, זאת היתה הבחינה אשר שמתי לי ואמרתי כי יכולתי. אני אמרתי בלבי אין אלהים, ברכתי, נאצתי, אמרתי אין רואה ודורש את

מעשי, אך עתה כאשר יגורתי כל רעתי ואראה כי לא בדי ויצר לבי רק רע ואין תבונה בי. וכאשר שאלו אותו על מה ירמזון דבריו, השיב כי האורג נקי כפים הוא, ורק הוא אלצהו לעשות מעשה רע, אף הכסף אשר נתן לו בחלקו לא חפץ לקחת, אף אם נפשו ונפש ביתו ברעב עטפו, את הכל ידעתי והלשנתיו בזדון לא משנאה ולא מנקמה רק לראות אם יש אלהים שופטים בארץ המציל את העני מחזק ממנו, עתה ידעתי כי יש עין צופיה במרום על כל דרכי בני אדם ואל שופט אמת המשלם לרשע כרשעתו, ולצדיק כצדקתו. עתה הואילו להשיבני אל המאסר למען אוכל לשוב לפני מותי ויש את נפשי עוד לגלות נסתרות. שאלתו נמלאה וכן הובל לבית האסורים. עתה היה לבו ער גם קים את דבריו כי הף האורג מכל פשע ויקרא את כל רעיו אשר פעלו אתו און בשמותם, וכלם נתפשו ונענשו בפשעיהם. —

עשרה ימים נשאר עוד בחיים, וכאשר הובל פעם שנית אל מקום המשפט לא היה לבו לב אבן כמקדם, רק הודה לפני כל, כי כגמול ידיו יעשה לו. סר וזעף בנפש נמוכה ובלב נשבר הלך אל מקום המשפט וימת בתשובה שלמה. —

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית.

לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר!

דוא זאָללסט ניכט ווידער דיינען נאֶכסטען אַלס פאַלשער צייגע אויסזאַגען.

מֵעֵדוּת שֶׁקֶר שְׁמוֹר פִּתְחֵי פִּיךָ,
מִכָּל־דִּבְרֵי בָלַע מִרְמָה וּרְעוּת רוּחַ;
אַל תַּלְשֵׁן בִּצְדִיָּה אֶת־אָחִיךָ,
וְלִבּוֹ אִתְּךָ נָכוֹן בָּטוּחַ.

אַל תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ כִּי לֹא יִוָּדֵעַ,
לֹא יִגָּלֶה כָּל־פֶּשַׁע שְׂפָתַיִם;
כִּי יֵשׁ אֵל מִמַּעַל רוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ,
הוּא לֹא יְנַקֶּה לֹא יַעֲלִים עֵינַיִם.

השקפה!

לא תענה עד שקר בפני עמיתך לפני כס המשפט, או לדבר דברים אשר לא כן לא מאהבה ולא משנאה, לא מאהבה, אם תחפוץ להראות אות ידידות לאוהבך או למכירך אשר יבקש פניך או ישחדך, כי תדבר סרה נגד איש ריבו. או אם תהיה שונא לאיש, ותחפץ ע״י דבריך להביאו במצודה, את האמת תשמר בכל לבבך, לא תכיר פנים, אל תבהל באמרי פיך, בטרם הוצאת מלבך מלים העלם על המאזנים, ואך אחרי חקירתנו ומחשבות לבני נעה. הנה השופטים מועדים המה לשפט את כל דרכי בני אדם לשלם לרשע כרשעתו, להציל גזול מיד עושקו, לפעמים מכחיש הפושע את כל חטאתיו ולפעמים מודה רק חלק, ואם אין בידי השופטים עדות נאמנה להוציא את הכל לאמתו לא יוכלו לחרוץ משפט, לשבט או לחסד, ועתה עיני השופטים רק על העדים, על מוצא שפתם, להוציא משפט אמת, לחפש אחר הנעשה עד היסוד. ואם לא באמת ובתמים יענו העדים או לא יתנו עדותם באר היטב למען יצא לאור משפט, אם יראו השופטים לנפשם, לבל יעשו פלילה, וישמטו את ידם מלחרוץ משפט, העול יצא חפשי, ישוב למלאכתו כאשר הסכין מקדם, יחילו דרכיו בכל עת יפרש מצודה על דרכי אנשים תמימים, ימשכם ברשתו וידכאם לעפר. את כל האסון והרע הסב עד השקר ועונו כאשר זמם להצדיק את הרשע ולהרשיע את הצדיק, עוד גדול מנשוא מעון הרוצח. הנה ההורג נפש בהשוקת־רצח (מארדזוכט), בעת יצרו הרע יפתהו ויאלצהו למלא עד מהרה את תאות לבו, לא ימצא עת לשאל את נפשו לחקר אחרי מעשיו, אך לעד שקר יש עת להעלות את צאתו וביאו במאזנים לבחן ולפלס את אשר ידבר יען יודע כי ביד הלשון חיים ומות, לכן אמרה התורה הקדושה, על עד אשר נודע כי ענה שקר באחיו, ואף אם האיש נצל מרעה, אך יען היה רק במחשבה רעה ע״י דבריו להפילו במצודה יעשה לו כאשר זמם לעשות לרעהו, כמו שכתוב: (דברים י״ט י״ח) ודרשו השופטים היטב והנה שקר העד, שקר ענה באחיו, ועשית לו כאשר זמם לעשות לאחיו, ובערת הרע מקרבך. --

---

אנחנו לא נוכל להגיד פשר דבר רק על אשר עינינו רואות, אשר בטוחים אנחנו כי כן הוא; אבל להביט קרב איש ולב עמוק קצרי ראות אנחנו לחפש חפש מחפש אחרי מחשבות רעינו להבחין בין טובים לרעים.

זאת אך ביד יוצרנו, הוא הבוחן כליות ולב. הנה איש מעול וחומץ, הולך אחרי שרירות לבו, שופט את כל בני אדם אחרי מעשיו הרעים; אם יחטא איש, אז לא יעלה על לבו, כי גם בשגגה יוכל איש לעשות עולה, אך מחליט כי אך ממקור הרשעה יצאה חטאתו, במזיד, בצדיה עשה את הרע. — לנבות תושב מבני ישראל היה כרם קרוב לארמון מלך ישראל, והמלך נכסף לקחתו לנחלתו, וכן דבר המלך אל נבות: „תן לי את גנך, ואני אתן לך גן טוב ממנו, או אשלם לך ממיטב כספי.“ ויען נבות: „חלילה לי למכר את נחלת אבותי, אשר מימי קדם סגלת משפחתי היא“. למענה נבות רעמו פני המלך, וילך סר וזעף אל ביתו, לא אכל ולא שתה ולא דבר דבר. איזבל אשתו כאשר ראתה את רוחו הסרה שאלה אותו על סבת עצבונו, וכאשר ספר לה את אשר ענה לו נבות, חרה אף המלכה מאד, ותשנא בלבה את נבות שנאת מות ותחרוש מחשבת און לנקום מנבות. אדוני! אישי! אמרה לו, חזק ואמץ אל יפל לבך על דבר נקלה כזה. האינך מלך בישראל? החסר אונים הנך להראות כי כל איש ישראל במלכותך מחויב לסור למשמעתך? קום וייטב לבך, ועלי לתת לך את גן נבות. ותכתב בשם המלך אל השופטים ואל זקני העיר יזרעאל כי יתאספו כל הקהל לדבר משפט, ותצוה כי יושיבו את נבות בראש ותבחר שני אנשים לעמוד לפני נבות לעיני כל העדה להאשימו, כי ברך אלהים ומלך. הזקנים עשו כדבר המלכה, העם התאסף, נבות ישב בראש ושני עדים עמדו למולו, וענו בעזות מצחם לעיני כל ישראל כי גדף נבות את אלהים ומלך, ועל מוצא שפתם הוציאו את נבות מחוץ לעיר ויסקלוהו באבנים. בשמחת לבב הודיעה איזבל לאישה כי לא יוסיף עוד איש לעצור בידו מקחת את גן נבות לקנינו. המלך שם פעמיו ללכת אל הגן, מבלי שאול על איזה דרך לקחה אשתו את הגן מיד נבות. ויהי היום וישב המלך בהגן אשר רכש ע"י שפיכת דם נקי והנה אליהו הנביא לקראתו, ויאמר אליו: אחאב! הנה בנחלת הגן הזה הרבית לחטוא נגד אלהיך, ע"י רציחה השגת קנין שאינו שלך! לכן שמע נא את דברי אלהים צבאות אשר שלחני אליך לאמר לך: „במקום אשר לקקו הכלבים דם נבות שם ילקקו את דמך גם אתה!“ (מלכים א' כ"א י"ט). אחאב התעצב אל לבו וינחם על מעשהו הרע וישב לעדי השקר אשר ענו בנבות גמולם בראשם, נבלתם נחתכה לארבעה גזרים ובשרם היה לברות כלבים, אך אלהים לא השיב את חרון אפו ודברי אליהו אשר דבר בשם אלהים באו. ביום אחד עת נסע אחאב אל שדה-הקטל נמחץ במרכבתו במכת מות ויזב הדם מתוך הפצע וכלי הנשק אשר היו בידו נטבלו בדם, ודמו נגר במרדר על הארץ מתוך המרכבה והכלבים לקקוהו, וכאשר היה יהוא למלך על ישראל ויסע ליזרעאל, שתה איזבל את עדיה עליה ותשם בפוך

את עיניה ותתיצב ותבט בעד חלון הארמון, ותקרא את יהוא לשלום, אך הוא צוה לשמטה מהחומה בעד החלון וישמטוה ויזב דמה על הקיר ועל הסוסים והוא רכב עם סוסיו על נבלתה וילך להארמון ויאכל וישתה ואחר המשתה אמר: פקדו נא את הארורה הזאת וקברוה, כי בת מלך היא, וכאשר הלכו לקברה, לא מצאו רק את קדקדה רגליה וידיה והנותר אכלו הכלבים. כשמוע המלך ויקרא: הנה כן היה דבר ד׳ ע״י עבדו אליהו התשבי באמרו: בעמק יזרעאל יאכלו הכלבים את בשר איזבל.

המצוה העשירית.

לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל־אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ.

דוא זאָללסט ניכט געליסטען נאַך דעם הייזע דיינעס נאֶכסטען, זאָללסט ניכט געליסטען נאַך דער פרויא דיינעס נאֶכסטען, נאַך דיינעם קנעכטע, נאַך דיינער מאַגד, נאַך דיינעם אָקסען אונד דיינעם עזעל אונד נאַך אַללעם וואָס דיינעם נאֶכסטען געהאֶרט.

לֹא תַחְמֹד אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
יְגִיעַ רֵעֲךָ בְּזֵעַת אַפָּיִם
אַל תִּיגַע אַחֲרֵי הוֹן זָרִים
כִּי הַחֶמְדָּה הִיא חַטַּאת שִׁבְעָתַיִם.

אֲשֶׁר יְבַקֵּשׁ רְכוּשׁ רֵעֵהוּ
וּתְשׁוּקָה עַזָּה בְּלִבּוֹ בוֹעֶרֶת
בָּאַחֲרוֹנָה עִם גַּנָּבִים חֶלְקֵהוּ
וּבְיָד חֲזָקָה יַחְתּוֹר בְּמַחְתֶּרֶת.

השקפה!

באשר לא ע"י אשמתם יבואו אנשים לידי חולי-רע ועניות, כן בשגגה תוכלנה מחשבות זרות ותאות רעות לפרות בלב אנשים, והתאוה והמחשבות האלה תהפכנה לחטאים, בעת לכת האיש אחרי שרירות לבו, לא ידאג על יומו, יתאמץ לעצור בעד יצרי לבו הרע מלהוציא מזמתו, וזה באור המצוה „לא תחמוד". בעת יפתך יצרך הרע לחמד אשת רעך או כל דבר וזולתך התאפק בכל כחך מלעשותם, בראותנו כי תאוה-רעה תכה שורש בלבבנו מחויבים אנחנו, כמצוה עלינו, לעמוד נגדה בכל כחנו ולהלחם אתה *), כי אם הפרה התאוה וענפיה יסבכו סביב לבך, אז אין לאל ידך עוד לשרשה, הרצון יביא לידי מעשה ועל זה אמרו חכמינו ז"ל: הרהור עברה קשה מעברה. —

המחשבות הזרות באות ממראה עינים, או מהסתת אנשים רעים וחטאים אשר מפתים אותנו לאכול מפרי אשר אסרה לנו התורה, ימתיקו לנו את המים הגנובים, יתארו לנו את פני החשק בצבעים שונים, לכן אל נא תטה אזנך לדברי תעתועים, שטה ועבור מדרך רע, השמר לך מארח לחברה את פועלי און, אל תקרא בספרים אשר בשפתי חן ידברו לך ובלבך ישימו ארבו. המחשבות והרהורים הרעים העולים בלבנו מבלתי רצוננו, לא נוכל להכחידם, אך בבואם נעסוק בדברי קדש, נזכור את גבורות בוראנו, את תורתו הקדושה; נחישה מפלט לנו בתפלות ותחנונים אשר יורונו וינחונו בדרך אל-מות. — יום המותה יהיה תמיד נגד עינינו, אשר בעת נתאוה למלאות תאות נפשנו, לא יוכל לבא הכורת עלינו לכרתנו מארץ החיים. —

הגדת חז"ל.

נתן דציציתא היה עשיר גדול מאד בישראל ונדיב לב. פעם אחת ראה ברחוב אשה אחת, הנה אשת איש מהמון העם, יפת תואר מאד, ותיטב האשה בעיניו. עשירות וחניפה בקשו חליפות במחשבות תעתועים לפתות את האשה, כי תזנה אחרי בעלה, אך כל כלי מזמות לא יכלו

---

*) אמר ר' שמעון בן לקיש לעולם ירגיז האדם יצר הטוב על יצר הרע שיעשה מלחמה עם יצר הרע אם נצחו מוטב, ואם לא יעסוק בתורה, אם נצחו מוטב ואם לא יקרא קריאת שמע, אם נצחו מוטב ואם-לא יזכיר לו יום המיתה.
[אמרות טהורות.

נגד צדקתה ובור לבבה, מגדל התאוה והתשוקה אשר בערה כאש להבה בלב נתן נפל למשכב, והרופאים הכירו כי חולה אהבה הוא, ויחליטו כי לא יקום מחליו זה אם לא יוכל לכבות את אש האהבה. החכמים לא נתנו אזן קשבת למוצא פי הרופאים, רק אמרו כי טוב כי יגוע איש אחד בעונו מלקפד את חיי שני אנשים תמימים על לא חמס עשו. ועתה, דברו הרופאים, תיקר נא נפש נתן בעיני חנה ותאבה רק להתראות לפניו לדבר אתו, אולי תוכל לכבות את מדורת האהבה אשר תכלה נפשו וכשרו, אך גם זאת לא אבו שמוע, באמרם, שלא תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות, והוסיפו לדבר, כאשר שופך איש שמן על מדורת אש, כן תוסיף ההתראות פנים עם חנה לעורר בלבו את תשוקת אהבה העזה אליה, ותכבד עוד המחלה, וכאשר יחלום הצמא והנה שותה והקיץ ורקה נפשו, כן שכב נתן על מטתו וחלם אך מחנה, ויען לא היה לאל ידו למלאות תאותו, היה דל ורזה מיום ליום, וחייו היו תלואים מנגד. — בתוך הדברים האלה היתה חנה בצרה גדולה, אישה ירד מנכסיו, והנושים באו לקחת את כל אשר נשאר לה לפליטה, ויען לא מצאו דים לשלם נשים, שמו את בעלה לבית המאסר. עניה, ובאין אוהב, לא נשאר להאומללה רק כבודה, בלחם צר ממעשה־אורג כלכלה את נפשה ואת נפש בעלה, בענות לב סבלה את התלאות, ובהנחמה משיבת נפש, כי לא יארכו ימי עניה ומרודיה, ותחת אנחה, עוד תבא ברכה, עבדה בחריצות ותקם בעוד לילה וכפיה תמכו פלך, ולא פעם אחת החריב אור הבוקר את דמעותיה מעל לחייה הצנומות אשר שפכה לאלהים בעת עבודתה, —

עברו שבועות אחדים מאז אשר בעל חנה התעטף בבית הכלא, מרוב יגון ואנחה דבר אל אשתו, בעת הביאה לו את לחם הצהרים לאמר: הנה קצה נפשי בחיים מרוב המכאובות אשר ידכאוני. ראי! מיום כרתנו את ברית האהבה היית לי רעיה אהובה, הצנע לכת, תמימה וישרת נפש, לקחת חלק באסוני כבששוני, הסרת את דמעות העמל מעל פני, היי גם עתה עזרה בצרתה כאשר היית לי מקדם! שמעיני! רק בידך להוציאני למרחב, אם חוב קדש לך להחיות את נפשי, אם אהבתך אלי לא ממקור חנופה אך מאהבה אמתית יוצאה אז מלאי בקשתי, עת אדפק על פתח לבך הטהור, לכי אל נתן העשיר והנדיב וחלי את פניו, כי יאבה להלות לי כסף למען נוכל לשלם את נשינו ואפדה מן הבור, כי אם עוד יארכו הימים אגוע באין מציל. הנה הוא עָשֵׁר, מצא און לו וגם שמעתי כי לב טהור ברא לו אלהים, משכיל אל דל ובכחו להצילני ובטוח הנני כי לא ישיב את פניך ריקם. בתמהון לבב בין חמלה ותועבה שמעה חנה את דבריו, ואחרי שבתה המלחמה הכבדה השוררה בקרבה, אחרי עצרה בעד זעפת רוחה אשר חשבה לשבר את לבה, אמצה את רוחה, יושר ואהבה

יכלו, דמעות נזלו מעיניה ובשפתי חן אמרה: בעלי יקירי! מה תבקש ממני? אלהים הרואה את דמעותי יודע גם את מחשבותי ואהבתי הנאמנת לך, אף גם יודע כי מכאובך מכאובי, וכי את הכל גם את חיי רוחי אקריב בעדך על מזבח האהבה, אך צדקה כבוד ואמונה, אשר נתנם לי אלהים לפקדון לא אוכל לתתם מידי. זכור נא! כי זה נתן העשיר שם עיניו עלי זה ימים רבים, בכל מיני־תעתועים (פֶערפִֿיהרונגסמיטטעל) בקש לחלל את כבודי, להוליכני שולל מדרך הישר, פרש רשת ארוגה מחנופה לרגלי לצודני, ואני הודות לאל, כי נתן בי כח להחזיק בתומתי, זריתי הלאה כל צלמי הזהב אשר העמיד למולי, ועתה עוד לקחה אוני, כי הוא שוכב על ערש דוי, ומרחף בין חיים למות מאהבתו העזה אלי, ועתה איך אשים את נפשי בכפי ללכת אליו לבל אטמא את נפשי הזכה? לא! בעלי יקירי, טוב לי להסר שנה מעיני לעבוד בעדך בלילות עד יזוב הדם ממקור פצעי ידי, מהיות זונה בעיני כל. טוב לגוע ברעב אך למות מות ישרים. לא אהובי! לא אוכל להקריב את יושר מעשי, את זך פעלי על מזבח תאוה־רעה למעול מעל בד׳. הנה רק הבוחן לבות מביט קרב איש ולב עמוק, הוא יודע את מצפוני לבי, איך נפשי עלי תשתוחח על צרת נפשך, ועתה חזק ואמץ, קוה אל ד׳ כי לא לנצח יריב, אך מהרה רחם ירחמנו עושנו אשר רגע באפו חיים ברצונו. סלח לי אם אומר כי רוח עועים והמבוכה אשר תחיל על ראשך רק המה לחצוך להוציא מפיך מלים אשר כל עצמותי תרחפנה מהם, כי בשכל טוב וברוח קר לא תוכל לשאול ממני נבלה בזאת. — אך הבעל עמד על דברו, בכאב ובאנחת לב עזבה חנה את בעלה, ושלשה ימים לא נראתה אליו . . . אך אמונתה ואהבתה אליו גברו על כעסה, „לא אוכל עצור כח“, אמרה בלבה, „אלכה אליו, אחבקהו ואנשקהו ואבקש ממנו סליחתו, אולי חולה הוא וצריך לעזרתי“. ותלך ותמצאהו חולה, וכאשר ראה אותה התאמץ כח וישפך על אשתו מרת הנפש בוז וקלון ויצרח בקול: אשה מבישה! הבאת לשמוח בצרתי? קללת אלהים תבואתך, יען נתקת את מוסרות האהבה, תחת שמע בחרת מרי, את היא אשר בחנפי לעגי מעוג תחללי את כבוד בעלך, בכליון עינים תחכי על יום מותי למען תוכל להנשא לנתן העשיר.

ברוח נפעמה הקשיבה חנה את הנאצות והגדופים אשר שפך עליה בעלה חנם, ותאמר בנחת: בעלי אהובי! חוסה עלי! אנכי אשבע לך באלהי אמן אשר שנינו עובדים אותו ביראה, כי חנם תלונתך עלי, סהדי בשחק, כי לבי הנשבר והנדכא לא יוכל עצור כח נגד כעסך, ואך אם עוד תקשיח לבך ותעמוד על שאלתך, ללכת אל נתן לבקש ממנו עזר, תן לי ספר כריתות בטרם אלך, למען אהיה חפשי מהחוב אשר ביני ובינך. — בן בוגדה! נחש עקלתון! קרא אליה, זאת היא אשר אמרתי,

הנה הרשת אשר תחת מסוה היראה והצדקה תכיני לפעמי, למען על נקלה תוכלי להפרד ממני להיות אחרי כן לצחוק בעיניך, אך זאת היה לא תהיה, מזמתך לא תקום, הנה בידך היה לגאלני מפה ולא חפצת, טוב! אנכי פה אגוע, אך בטרם תצא רוחי אקלל את חלקתך פה על הארץ. מכאב ורוב חרון במלאת ספק אמרה חנה: איש משחת! העוד תקללני בעבור צדקתי? בחוזק יד תבקש להניא את לבבי כי אפיר את החק אשר ביני ובינך. אוי לי! אוי לי! כנואשה עמדה ובכתה ותשפך לפני ד' את מרי שיחה, אך תחת להשקיטה דחפה מאתו, בפרש ידים עזבה את בעלה, כמשוגעת מהרה אל ביתה, באין אונים נפלה על משכבה ותישן, ואחר אשר ישנה שעות אחדות השכילה במנוחת לב מה לעשות ככל אשר יש לאל ידה לשמר את כבודה, ותשם נגד עיניה את כל החקים והמצות הכתובים בספר התורה הקדושה, בכל כחה גמרה בלבה לבל תטמא את נפשה, במחשבה נאמנה חזקה את רוחה בתפלה הזאת:

מלכי ואדוני! אל טוב שופט צדק, היודע את כל הנסתרות בגנזי לבי, אתה הראת לדעת, כי לא מתאוה רעה בחרתי את הדרך הזה אשר תתעבנו ותשקצנו יען הוא נגד מצותיך, לפניך גלוי וידוע כי לא מרצוני רק נלחצה אנכי מבעלי. בתקוה שלמה על חסדך וחמלתך מתפללת אני לפניך, מציל ומחסה, חזקני בעת צר לי, הסתירני בצל כנפיך, הקשיבה לקול שועת אמתך המשתחוה להדום רגליך, הצילה את השה משני האריה לבל יפרק את עצמותיו, הנה איחל לך כי תקטלני מתת אותי לעביר את מצותיך, החזק את דברי לעורר את לב המתאוה לחלל את צדקתי, כי ישוב מדרכו הרעה.

בנחמה ורוח אמיץ נשאה את רגליה ותלך אל נתן, וכמעט ראו אותה משרתיו, מהרו אל אדוניהם, להשמיעו הבשורה הטובה, כי חנה היפה בנשים עומדת בחצר האולם ותחפץ לדבר אתו. מלא ששון ושמחה מהשמועה אמר נתן לעבדיו: אם כנים דבריכם אשלחכם חפשי, ובהרגע הזה באה גם חנה הביתה, שרתי! קרא לה (עת קם ממשכבו וצעד למולה), צוי עלי, ואם בכחי למלאות בקשתך אף חצי עשרי לא יבצר ממך. בענות רוח השיבה חנה: אדוני הנדיב! סלח לאמתך, אשר מרוב שיחה וכעסה באה אליך לחלותך כי תראה לה את מדת טובך במשאת כסף, למען תוכל לפדות את אישה מהמאסר אשר בו מתעלף זה ירחים אחדים בהביר אשר שמוהו נושיו האכזרים, וקויתי לד' כי יחזקני ויאמצני למען אוכל להשיב לך את נשיך בשכר עבודתי בשמחה רבה. כמעט כלתה דבריה, והנה הכסף נתון לה מיד נתן, חנה אהובתי! קרא נתן, מה תעלוזנה כליותי. ומה גדול אשרי עלי התבל, בהיות לאל ידי להצליח,

ואחשב לי את השעה הזאת המאושרה בכל ימי חיי. אך שאלתך קטנה היא, הרבי עלי מתן ולא אמנע ממך, לא תוכלי להבין איך נכבדת בעיני, ומה יקר לי ערכך, וכל מחמדי תבל כאין לי נגדך, ודאגתי רק להגדיל הצלחתך, ועתה הואילי נא ואחדי גם את שאלתי עם שאלתך, ולא אפונה כי בגוף כליל יופי כמוך, גם לב טהור שוכן, ולא תקשיח ערפך מלמלא שאלתי אשר חיי תלויים בה מאהבתי אותך, רק תגמליני טוב אשר תחייני ותאשרני, ראי נא והביטי את מכאובי עליך, ורק את תוכלי לחלצני מזרועי מות. בדברים האלה קרב אליה והפץ לחבקה, אך היא הסירה את ידיו מעליה ותצעד אחורנית ותאמר: „אדוני! אשה אמללה אבל זכה, בקשה מפלט לה, ועתה התחפץ להעשירני וחלף זאת כזונה אעזוב את ביתך? התאמר כי לא תשורנו עין? הבט שמימה, משם משגיח שוכן בערבות עלינו, הוא אשר פתח את לבבך כי תאזין את שועתי, הוא אשר ברכך בעושר, השם בלבך רגש חמלה, הנותן לך את העונג לפתח מאסרי איש אמלל, גם הוא יתן לך כח להלחם את התאוה הרעה האורבת בלבך לכלות גוך ובשרך, ולהתות תו הבושה על מצחך. בדרכי מפתן ביתך נצב לימיני מלאך אלהים בפנים צוהלים ובתקוה טובה שמחני, ועתה היעזבני בבכי על חלול כבודו? תחת יברכך על כל תגמולך עלי אקללך בעבור אכזריותך! הנה רק אשה חלושה אני והנני בידך, ואין לי מפלט אחר רק לחסדך הגדול." ותפול לפני רגליו ותאמר: „הרף מתאותך אשר תפתך להאביד את שנינו, הרפני ואחיה בתמתי, ולך תחשב לצדקה כי כבשת את יצרך, ואנכי לא אשכח לך חסדך עמדי כל ימי חיי. אין לי מגן ומושיע מבלעדי ד׳, הצופה על כל מעללינו. התחפץ לקפד את חייך בתאוה אשר עד מהרה בעשן תכלה, ולגזול את מנוחת נפשך. התעורר, תיקר נא בעיניך צדקת אשה עניה, אם כה תעשה יברכך ד׳ בגללי ומשכרתך תהיה שלמה מאתו."

ככלותה דבריה יצאה מביתו, אך דבריה ירדו חדרי בטן נתן, כאיש עברו יין הביט אחרי חנה. מה זה חשבתי בלבי לעשות? והאשה העדינה הזאת חרצתני ממצר. בעצב בלבבו זכר עוד הפעם את אולתו, ואחרי אשר השביח את שאון לבבו ומנוחה היתה לו מסערת תאותו, נפל על ברכיו ויתפלל אל ד׳ כי יסלח לו על מחשבתו הרעה, וידור נדר להיטיב את מעשיו ואת דרכו על הארץ.

חנה שלמה אז נשיה ותמהר אל בעלה להסיר את הזיקים מעל רגליו. בדברים מעטים ספרה לו איך הצילה ד׳ מיד נתן, אך הוא לא נתן אמון בה, ותחת להכיר תמתה ואמונת לבה, נתן אותה לבת בליעל ויקללה קללה נמרצת על דבר פשעה. ויהי היום וילך נתן אל ר׳ עקיבא

ויחל את פניו לקחת אותו לתלמידו. ר׳ עקיבא התפלא על שנותו את טעמו, יען ידע אותו לאיש משחת; אך זיקי האש אשר יצאו מעיני נתן בערכו לפניו תפלתו הראו אותו לדעת, כי נהפך לאיש ישר. כאב את בנו ירצה, הושיט לו ר׳ עקיבא את ידו, וישאלהו על סבת חליפתו. נתן ספר באמת ובתמים את אשר עשתה לו חנה, וכי היא בצדקתה ובאמץ רוחה נתנה בלבו רוח אחרת לשוב ולהתיצב על דרך הטוב. ר׳ עקיבא קבלהו וילמדהו תורה וע״י חריצותו עלה נתן מעלה מעלה, והיה המצין בין תלמידיו, ובעת למודו ישב לימין ר׳ עקיבא רבו. פעם אחת עבר בעל חנה אצל חדר הלמוד, והשתומם על מראה עיניו, בראותו את כל הכבוד והיקר הנעשה לר׳ נתן, וכאשר שאל את תלמידי ר׳ עקיבא על ככה, הגידו לו כי האיש נתן מכבד הוא מכל התלמידים, וכל היקר השיג ע״י אשה עניה תמימת נפש. בשמחה בלבו, אך גם בבושה ונוחם על אשר הסיב רעה לאשתו הברה והזכה, התנפל לרגליה ובדמעות בעיניו בקשה כי תסלח לו על שגגתו. בנחת הרימתהו חנה מן הארץ ותחבקהו ותנשקהו ותסלח לו באהבתה את סכלותו, ושניהם נתנו תודה לד׳ אשר בעמוד אשו הלך לפניהם להאיר להם את הדרך ילכו בו וייסד את הצלחתם לאורך ימים. —

פקיד - מדינה פגש אלמנה אחת אשר נהגה חמור והיא בוכיה. „מדוע תבכי אשה עניה?" — שאל אותה. — „כן הוא. אשה עניה אני". ענתה האלמנה; „החמור והשק הריק אשר עליו, ובגדי המכסים את בשרי המה הפליטה אשר נשארה לי מכל הוני ורכושי, כי את הכל לקח המלך." „ומה היה הנשאר מיגיעך?" שאל הפקיד. „חצר קטן אשר נחלתי מאבותי. אני ואישי נולדנו וגדלנו פה, וגם פה צמחה אהבתנו. פה כרתנו ברית והיינו לבשר אחד, יסדנו שלומנו באהבה ונכלכל את נפשנו מיגיע כפינו. לפני מות אישי בקש אותי לבל תעבור נחלתנו לידי אחרים, רק בידי בננו יחידנו תשאר, אשר אולי ברגע הזה שופך את דמו בין צבאות המלך, אשר בחזקה לקח מאמו את אשר היה לה." - „ומדוע לקח המלך את נחלתך?" שאל הפקיד. „יען חפץ לבנות לו פרדס על מקומו." ענתה האשה. „אהה אלי!" אמר הפקיד בלבו, „הנה יש לו ארמונים ופרדסים אין מספר, ואך למלאות חשק לבבו, להוסיף על בנינו, גרש אשה עניה מנחלתה! ומה נתן לך חלף נחלתך?" שאל הפקיד. „אין מאומה!" ענתה האלמנה. „בתחלה חפץ לתת לי מחיר קטן,

ואך כאשר מאנתי למכר את סגלת - נחלתי לקחה בחזקה." „הספרת לו את מעמדך הרע ?" הוסיף הפקיד לשאל. „נפלתי לפניו על ברכי !" השיבה האשה, „התפללתי, שועתי, אמרתי לו את כל אשר הספק, הכאב והיגון שמו בפי !" — „והוא לא הטה אזן לדבריך ?" שאל הפקיד בחמלה. „הוא שלחני מאתו בדברים קשים !" השיבה העניה. הפקיד נשא עיניו לשמים וקרא באנחה : שדי, אבי כל הבריות ! אל מוריש ומעשיר, משפיל אף מרומם ! הנה מידך נתנה לו הממשלה על הארץ, רק לעשות צדקה וחסד, והוא עושה את ההפך, אוטם אזנו משמע צעקת דל, דמעות האלמנה האמללה לא רככו את לבבו. ואתה בארך אפך ובענותך, תביט את כל העמל והכעס ! „שמעיני !" אמר הפקיד באמץ רוח אחרי רגעים אחדים, „תני לי את חמורך ואת שקך על זמן קט ואת לכי אחרי מרחוק ואני אלך ואדבר אל המלך בדבר נחלתך, ואצפה כי ישא פני להשיב לך את הגזלה. — אך איפה הוא עתה ?" „על נחלתי !" השיבה. „ומה לך עם החמור ?" „אל תדאגי !" השיב הפקיד, „רק שמרי צעדי."

הפקיד לקח את החמור ויבא לפני המלך, המלך ברכהו בשלום ויאמר אליו : „הנה זה ימים רבים אשר לא ראיתי פניך, ואיזה מקרה הביאך עתה הלום ?" „הנה זה דברתי עם האשה העניה !" ענה הפקיד וירמז באצבעו על האלמנה הנצבת למרחוק. „עתה אשער בנפשי הסבה אשר הביאתך הלום", השיב המלך, „ואתה אל תערב בנפשך לדבר אלי בדבר הזה, קשת העורף תשא את עון מריה. האין לי המשפט לצות על אוצרי וגם על חיי עבדי ?" „אמנם לכחך אין גבול פה עלי האדמה", ענה הפקיד, „אך האלמנה העניה לא תחפץ כי תשיב לה את כל נחלתה, שאלתה, כי תתן לה רק מזכרת קטנה והוא תאות אשר תמלא את השק בעפר מאדמת נחלתה." „זאת תהיה לה !" ענה המלך בשחוק, „עתה תראה כי עד מהרה לא תכיר את הכבר, פה יבנה פרדס יופי, שם מקוה מים ומגדל גבוה אשר יוכלו לראות משם את כל הכבר." „כן !" השיב הפקיד אשר בתוך הדברים האלה מלא את השק, „ראה אדוני, כי עד מהרה כליתי את מלאכתי, ועתה הנה השק מלא ! ועתה מושל אדיר ! אבקשך כי תעזר לי לעמוס את השק על החמור." ויקצוף המלך לאמר : „איך תעיז פניך לשאול ממני דבר אשר רק על משרתי לעשותו ? קרא לאחד מהם ויעזור לך." „אדון גדול !" השיב הפקיד, „סלח נא אם אוסיף להלאותך בבקשתי לבל תשיב פני בדבר הזה." — „המשוגע אתה ?" קרא המלך, „הלא משא כבד הוא לי !" „משא כבד ?" אמר הפקיד. „הנה השק מלא אדמה חלק קטן מהנחלה אשר אנחנו עומדים עליה, ואתה תאמר כי כבד הוא לך, ואיך אדוני לא תחת ליום פקדה בעת אשר תעמד לפני

שופטיך ושופטינו ? ביום אשר לא רק שק מלא אדמה, כי אם כל הנחלה, הארמונות והפרדסים אשר בדעתך לבנות על אדמת הנחלה הזאת, המה כלם יהיו עמוסים על שכמך, אשר אז יכבד המשא שבעתים מהמשא הקטן הזה עתה! אמת אתה מושל אדיר, אין איש יוכל לעצור בידך, ורק רמז אחד מעיניך יוכל לקצר חיי איש, וכמצות פיך תוכל להביא עלי אנשים אין מספר אסון, אך זכור כי תבא עת אשר גם אתה תהיה באחד עבדיך הרקים." „עם עבדי במעמד אחד ?" צעק המלך. „לא ! סלח לי ! שגיתי !" ענהו הפקיד, „הנה היתרון אשר נתן לך אלהים פה עלי האדמה על עבדיך, יהיה לך למכשל ולפוקה ביום המשפט יותר מלעבדיך, כי כל איש ואיש הסר למשמעתך עתיד ליתן חשבון רק מצאתו וביאו, ואתה מחויב הנך ליתן חשבון מכל אשר לנו. ועתה חיה בנעימים ! סלח לעבדך על זדונו !" הפקיד חפץ ללכת אך המלך עצרהו ויאמר לו : „עמך הסליחה ! אנכי מחויב ליתן לך את תודתי על אשר מנעתני מלעשות מעשה רע, ועתה קרא את האלמנה ותקח לה את נחלת אבותיה, ובעד הדמעות אשר בכעסי הסבותי לה תרחב נחלתה בגני המוגבל לנחלתה. ואתה מהיום והלאה לא תעזב את חצרי, למען אוכל להשיב לך גמולך בראשך. המושלים צריכים לאוהב נאמן אשר לא ידע נשוא פנים, אוהב רק את האמת, ולא יפחד מלהוכיח את דרכם על פניהם, להראות להם מומם וחסרונם, וכן תהיה גם אתה לי אלופי ומיודעי !"

שמות החותמים.

בוקארעסט.

הר. דר. מ. בעק
„ גרשון ווייסס, אבערקאנטאר
החכם ה. בעזשאראנא, מורה ומנהל
בביה״ס אשר לעדת סופרים
הר. דאוויד גאבריל
„ נ. לאזאראוויטץ
„ ס. העכטער
„ דר. אדאלף שטערן
„ דר. ערדרייך
„ געברידער הארנשטיין
„ א. בערנפעלד
„ א. גאלדענבערג
„ געברידער מארקוס
„ מ. שיפער
„ ס. אבראמאוויטש
„ איינהארן & קאמפ.
„ יאזעף איינהארן
„ ג. ברייער
„ ס. טויבעם
„ האלפאן
„ ב. מירקוש
„ מאשקע אשער
„ גאלדבלאטט
„ דר. לעמפערט
„ ל. וויינטרויב
„ גראסיאנו
הר. ס. בלאנק
„ לוקא. גאלדענבערג
„ שטאטדעקער.

גאלאטץ.

הרב המפורסים מו״ה ישעיה שפירא
הר. יוסף בויעם
„ מ. זילבערשטיין
„ ס. טהירער
„ ל. גאלדענבערג
„ א. לעבל
„ מ. גאלדשטיין
„ ס. סעגאללער
„ מאקס ווייסבליטה
„ אי. הארט
„ ה. קריסנאפאלסקי
„ נ. אינזלער
„ לעאפאלד פ. פאפפער
„ א. מ. שווארץ
„ וו. ק. לעווענטהאל
„ ס. סאטינאווער
„ גרינצווייג, מורה שפת עבר
„ ס. ראנקוויטש.

ברייאילא.

הר. דירעקטאר קאהל

הר. א. זילבערמאנן
„ ה. קאפלער
„ ראטטענבערג
„ מ. ראטה
„ ס. אייזענשטיין
„ א, קירשען
„ מאשקאוויטש & הייլפערן
„ דיר. ריינער
„ גרעטץ
„ איג. לעבל
„ ס. ריישער
„ ווילף.

בערלאד.

הרב החכם המפורסים מו״ה יצחק
אייזיק טויבעם
החכם המשכיל מו״ה מאקס יוסטער
הר. מאקס שילדהויז
„ מאזעס יוסטער
„ דר. פלאקס
„ דולבערגער
„ זיג. מייער
„ געברידער בערנפעלד.

בוהוש.

הרב ר׳ יצחק פרידמאנן שליט״א
בנו ר׳ ישראל
הר. א. קערנער.

באטושאני.

הרב המפורסים החריף מו״ה מאיר
מאירזאהן
המשכיל הנכבד המפורסים מו״ה הלל
כהנא, מורה ומנהל בבית הספר,
הר. פ. נאדלער
„ שפאניער
„ אפרים וואלדמאנן
„ זיגמ. אבראמאוויטש

הר. עליאס לוסטגארטען
„ יחיאל אברעמאוויטש
„ א. שלעזינגער
„ ד. שלעזינגער
פעראיין „אור חדש״.

בוריסלב.

המשכיל מו״ה צבי אלעזר טעללער
הר. מרדכי פאמעראנץ
„ משה צבי ערדהיים
„ יודל שעהנפעלד
„ בעריל יואל פרירלנדר
„ סאמועל קאהן
„ הירץ בער בלאך
„ קלמן קלינגהאפפער
„ אליעזר בעבער.

הוש.

הר. גאטטליעב
„ לאנדעס
„ סאלאמאן מיטשניק.

הערלויא.

המשכיל בעריל גאלדבערג
הר. סאני בעליך
„ נח בעליך
„ איזראעל קטן
„ לעאן יוסטער
„ ע. מ. הארוויטץ
„ מ. פאסקאל.

וואסלויא.

הר. איזידאר קירשען
„ זינגער
„ מ. סיגלער
„ מ. ס. סאלאמאן.

טירגו פרומאס.

המשכל מ. זאמנער
הר. ה. יוסטער
„ מ. גוטטמאנן.

יאססי.

הרב המפורסים הגאון מו״ה פייוויל טויבעס
החכם המושלם מו״ה דר. ליפפע,
הרב המו״ץ המפורסים החשוב נודע בשערים מו״ה דוב ראבבינאוויץ
הר. מ. שנירער
„ אלבערט דאניעל
הגביר טו. כ. דאניעל
געברידער ברוינשטיין
שנירער & בערנפעלד
עדלע פרויא פ. ניישאטץ
הר. ס. ריישער
„ ה. שיללער
„ בנציון שווארץ.

סוטשאווא.

לעזע אונד געזעללשאפטס־פעראיין, אבמאנן
הר. דר. סאכטער
„ מענדיל רובין
„ דר. סימאן טראפ.

סטאניסלויא.

הר. מאקס וויסבערג, שוללייטער
„ יאזעף לאנדויא
„ שאר
„ ל. הייללפערן
„ מאקס וויטטעלס,
„ מיכל הייללפערן
„ ה. הייללפערן
„ יאזעף וויסהויז

הר. א. הייללפערן
„ ל. בערנשטיין.

סטריא.

הר. איזידאר בערנפעלד
„ פינקאס הויזמאנן
„ אויערבאך
„ נ. ע. מענדראכאוויטש
„ יודיל רינגעל
„ מאזעס שענפעלד
„ יאזעף הארוויטץ
„ דאוויד הייללפערן.

פאקשאני.

הר. דר. געללער
„ ר׳ יוסף חיים קרעמניצער
„ עקיבא לינדענבערג
„ דאוויד נעגער
„ אדאלף געלערט
„ א. מ. נייגער
„ ד. הייללפערן
„ ווילהעלם שייער
„ געברידער פינקעלשטיין
„ דר. פעלדמאנן
„ מ. פליטטמאנן, פארשטעהער.

פאדעלא.

הר. ש. שטיינבערג
„ ל. גיפס אויס פאעשטי
„ אלבערט געצל
„ לעאן יוסטער.

פאלטישען.

הר. לעווי סעגאלל
„ ד. ב. וועקסלער
„ מאשקאוויטש
„ יאזעף לאסט.

פיאטרע.

הר. ליפפע יוסטער
„ מאזעס יוסטער
„ פ. דניאל פאטעגראף
„ אברהם יודל שאר
„ ל. נ. כאראז.

פרשעמיסל.

הר. דר. קוטנער
„ דר. דאוויד רייגער
„ המשכיל יאקאב עהרליך
„ היינריך האכפעלד
„ בנימין טורנהיים
„ המשכיל אברהם מאנעלעס
„ המשכיל יהושע מיזעס

„ דר. ראזענבערג
„ דר. גאנז
„ סאמועל שוועבער
„ ס. הערציג
„ רייניגער
„ מינץ.

קאלאמעא.

הר. פרידריך באראן
„ וו. גרינעס, שוללייטער
„ בריינער
„ דר. שוסטער
„ דר. מיהלגראם
„ סאמועלי
„ דר. ציפער
„ א. הויזקנעכט.

Amaroth Thoroth

Jüdisches
Familien-Buch

unterhaltende Lektüre für Schule und Haus

von

H. BERGER.

Zweite Auflage.

Selbstverlag des Verfassers.

DROHOBYCZ
Druck von A. H. Żupnik
1 8 9 6.